

maart 2015

De Marke

oudheidkundig mededelingenblad

De Marke

is het orgaan van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke', met als werkgebied de plaatsen Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen & Ugchelen.

Eindredactie: Willem Reusink (*vacature*)
Noteboomstraat 15
7101 MG Winterswijk
☎05 43 - 51 46 92 / ☎06 23 41 90 97
E✉: willem.reusink@planet.nl

Bestuurssamenstelling OHV 'De Marke':

Voorzitter: H.W. van Harreveld
Tuinstraat 59 6971 BH Brummen ☎05 75 - 56 60 48

Secretaris: G.J. Regelink
De Pothof 97 6971 HE Brummen ☎05 75 - 56 02 27
E✉: info@ohv-demark.nl

Penningmeester: J. Zengerink
Rhienderensestraat 53 6964 BH Hall ☎03 13 - 65 19 60
bankrek: NL15ABNA0437063763 t.n.v. penningm. De Marke

Bibliothecaris: W.T.M. Klomp
Langschoten 71 7371 EP Loenen ☎055 - 505 22 76

Leden: M.R.I. Fleur-le Rütte
Wedinkerf 11 6961 MT Eerbeek ☎03 13 - 65 32 08
A. Jansen-Hagen
Veldkantweg 14A 6961 HJ Eerbeek ☎03 13 - 65 21 83

Lidmaatschap: € 14,00 per jaar; aanmelden bij de secretaris.

Excursies: 2 x per jaar organiseert 'De Marke' een excursie.

Lezingen: gemiddeld 5 x per jaar organiseert de vereniging lezingen.

Mededelingenblad: dit blad verschijnt vier maal per jaar (mrt - juni - sept - dec)

Website: www.ohv-demark.nl

Overname van (gedeeltelijke) teksten en afbeeldingen uit dit blad is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de eindredacteur.

Losse nummers: € 4,00

© 2015 De Marke, Brummen

Mededelingsblad 'De Marke'

jaargang 39   no 1

Inhoudsopgave:

pag	1	Inhoudsopgave
	2	Redactioneel nieuws
	3	Jan Regelink - Aanwinsten bibliotheek De Marke
	4	Corrie de Kool - Modderkolken, daarvan zijn er zóóveel (II)
	10	Ad Troost - Ambachtstraat 46 Brummen
	12	Reinders & v.d. Spreng - Noodlanding in de Lende bij Hall
	16	Corrie de Kool - Hendrik Put, Loenense kapper in oorlogstijd
	24	Joop Zengerink - Eerbeek 23 februari 1945
	35	Stichting Historie Loenen - Expositie 70 jaar bevrijding
	36	Corrie de Kool - 70 jaar na het drama 'Boschoord'

*Bijdragen voor de volgende uitgave van De Marke graag vòòr
zaterdag 30 mei 2015.*

*Op het omslag een ansichtkaart
van hotel 'Den Eikenboom' in
Loenen. De opname is van rond
de eeuwwisseling, maar de kaart
werd verzonden in 1904.*

Redactioneel nieuws

In deze editie het tweede deel van 'De Modderkolken', dat vorige keer is blijven liggen, omdat ik het artikel (óók van Corrie de Kool!) over het drama 'Boschoord' in verband met de 10e december actueler vond. De kennis over deze Loenense naam kunt u nu inhalen.

Verder een aantal uitgebreide en interessante bijdragen over de Tweede Wereldoorlog, hetgeen natuurlijk niet vreemd is nu we dit jaar 70 jaar bevrijding herdenken en vieren.

genealogische dag in Gorssel

Op **zaterdag 2 mei 2015** organiseert de Werkgroep Genealogie van de Historische vereniging De Elf Marken te Gorssel haar eenentwintigste Genealogische dag in zaal De Brink (naast Protestantse kerk) aan de Hoofdstraat 27 te Gorssel. Deze dag begint 's morgens om 10.00 uur en duurt tot ongeveer 16.00 uur. Evenals vorig jaar zal er weer één familie centraal staan op deze dag. Dit jaar zal dit de **familie Ilbrink** zijn.

Meer informatie over de genealogische dag is te vinden op:
www.deelfmarken.nl

aanvulling op artikel herdenking V-1 inslag Eerbeek

"Toen ik het artikel op blz. 33 van jrg 38 nr. 4 van De Marke las, was ik heel verbaasd dat er geen enkele melding werd gemaakt van nog twee in puin gegooiden huizen. Te weten de villa 'De Hoek' van de heer Willem Sanders en de bakkerij, winkel en woonhuis van bakker Koen Mulder.

Ook in die bakkerswinkel kwamen enige evacués om en mevr. G.A. Mulder-Honders werd ernstig gewond onder de puinhopen vandaan gehaald. Haar dochter Jannie was licht gewond. Misschien kunt u in het volgende nummer het artikel aanvullen met boven staande informatie.

Voor de goede orde: Willem Sanders is de grootvader van mijn man en Koen Mulder is mijn grootvader.

Hartelijke groeten,
Truuske Sanders- Mulder, Oegstgeest."

Mevrouw Sanders stuurde twee foto's mee, waarvan er helaas vanwege ruimtegebrek maar één geplaatst kon worden. De eerste foto betreft de villa 'De Hoek', maar die is ook afgebeeld op pagina 29 van deze uitgave. De tweede foto is alsnog klein afgedrukt en betreft een afbeelding van de eerste steen met de datum van de 'echte' eerste steenlegging: 10 oktober

1936, de datum van de V-1 inslag: 23 februari 1945 en de herbouwdatum: 23 september 1946.

Ik wens u bij het lezen van deze goed gevulde Marke veel leesgenot en wijs u nog even op de vacature van eindredacteur.

Willem Reusink

Aanwinsten bibliotheek de Marke

Onze bibliotheek is uitgebreid met de volgende nummers:

- 542: 'Lente op de Wilgenhoeve'. Een brave streekroman van de in 1978 overleden schoolmeester en nog veel meer Han de Vos. Wie van ons ouderen herinnert zich niet de wekelijkse berichten, gedichten en verhalen van hem in de Brummense Courant.
- 543: 'Stamboom van het geslacht Groenouwe/Gronouwe', door Dick Gronouwe, wonende te Gorssel. Jaren geleden is hij begonnen met het uitzoeken waar de naam Gronouwe vandaan is gekomen. De resultaten van zijn onderzoek belandden eerst op zolder, maar na zijn verhuizing naar Gorssel en het contact met de oudheidkundige vereniging De Elf Marken begon het weer te kriebelen en is hij verder gegaan met zijn onderzoek.
- 544: 'GELRE, historisch jaarboek voor Gelderland', deel CV/2014. Ook dit jaarboek bevat interessante artikelen over onder meer De Staten van Gelderland, God boven al, religie en confessie in de Tachtigjarige Oorlog en Van Staring tot Cremer, de literaire identiteit van Gelderland in de negentiende eeuw.
- 545: 'Wij moesten naar Duitsland 1942-1945, in de voetsporen van onze jongens uit Loenen en Zeeland'. De geschiedenis van de jongemannen, die door de Duitse arbeidsbureaus werden verplicht in Duitsland te gaan werken. Het boek volgt hun verhaal van 1942 tot 1945.

Als u één of meer boeken uit onze bibliotheek wilt inzien, neem dan contact op met ons bestuurslid en bibliothecaris **Willem Klomp**, telefoon: 055 5052276; e-mail: w.klomp10@kpnplanet.nl.

Jan Regelink

Modderkolken, daarvan zijn er zóóveel in Loenen...!

(vervolg van het eerste deel in 'De Marke' van september 2014)

De vorige keer volgden we Jannes Jansen in Loenen in zijn verzoek om de naam 'Modderkolk' als familienaam te mogen aannemen. Nu kijken we naar Jan Hendriks die een dag later om dezelfde geslachtsnaam had gevraagd en deze ook had toegewezen gekregen. Hij kwam op 19 november 1812.

De akte van naamsregistratie van Jan Hendriks uit Zilven, eerst gehuwd met Steventjen Beumkes en in 1805 hertrouwd met Geertje Onderstal, was veel korter dan die van zijn kersverse naamgenoot Jannes Jansen Modderkolk. Zijn vijf kinderen waren dan ook jonger, variërend van 11 tot 21 jaar, en nog niet getrouwd.

*Voor ons Maire van de gemeente van Loenen
Arrondissement van Arnhem, département
van den Bovenijssel is verschenen Jan
Hendriks woonende te Loenen, en heeft
verklaart aan te neemen voor familie-
naam de naam van Modderkolk en
tot voornaam Jan Hendriks, dat hij
heeft vier zoons, met name Hendrik
woonend onder Loenen, aan wien hij geeft
de naam van Hendrik; Teunis woonende
te Tonden, aan wien hij geeft de voornaam
van Teunis; Henricus, woonende te
Eertbeek aan wien hij geeft de naam
van Henricus; Jan woonend onder
Brummen, aan wien hij geeft de
voornaam van Jan, en eene dogter met
name Anna, woonende onder Loenen
aan wien hij geeft de voornaam van Anna.
Loenen den 19 November 1812.*

De Maire voornoemd

O.G.W.J. Hacfort tot ter Horst.

Bron: CODA Oud archief Apeldoorn arch.1 inv.nr. 589, folio 8 r. (nr. 17)

Overzicht van degenen voor wie Jan HENDRIKS de naam MODDERKOLK heeft aangevraagd, met oude en nieuwe naam.

(vader)

Jan HENDRIKS → Jan Hendriks MODDERKOLK (Loenen, geb. 3 feb. 1764, overl. 23 feb. 1818)

(zonen, met doopnaam)

Hendrik (Jansen) → Hendrik MODDERKOLK (Loenen, geb. 6 nov. 1791)

Teunis (Jansen) → Teunis MODDERKOLK (Tonden, geb. 2 aug. 1793)

Hendrikkus (Jansen) → Henricus MODDERKOLK (Eerbeek, geb. 30 apr. 1798)

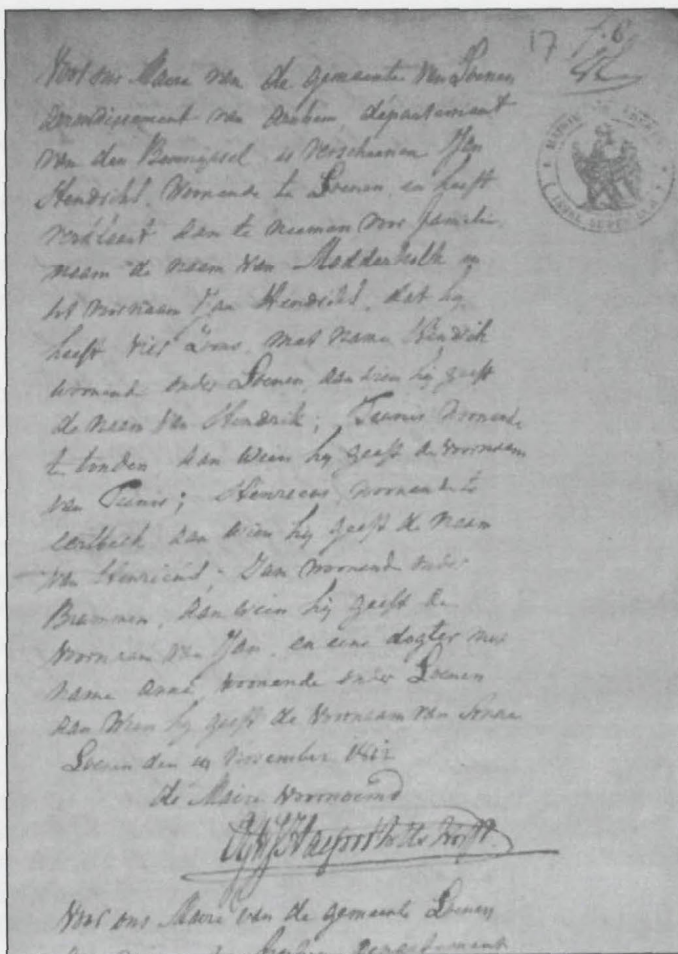
Jan (Jansen) → Jan MODDERKOLK (Brummen, geb. 17 feb. 1801)

dochter met doopnaam

Anneke (Jansen) → Anna MODDERKOLK (Loenen, geb. 4 feb. 1796)

Aan de hand van deze akte kan worden geïllustreerd hoe verschillend de betrokkenen en ambtenaren van de burgerlijke stand in Loenen, Brummen en Rheden na 1812 met de nieuwe geslachtsnaam zijn omgegaan.

Hun interpretaties leidden voor de vier broers tot vier verschillende achternamen. Het is wat gissen naar de oorzaken, maar met enig inlevingsvermogen valt er wel iets van te zeggen. Belangrijk in deze is het feit dat Jan Hendriks, die als daghuurder zijn brood verdiende, een naam aanvraag voor zichzelf en zijn (nog jonge) kinderen, toen drie daarvan al de deur uit waren en in andere gemeentes woonden. Pas bij de registratie van hun huwelijken kwam hun officiële achternaam aan de orde, en toen was vader Jan al overleden. Het kwam bij die gele-

genheden dus aan op de mondelinge praktijk (hoe werden ze gekend in hun dagelijkse omgeving) en/of officiële papieren.

Hendrik Jansen - Hendrik Modderkolk - Hendrik Jansen Modderkolk

De oudste en ongehuwde zoon Hendrik overleed in zijn ouderlijk huis op 16 januari 1813, nog geen twee maanden na de naamsverandering. Hijzelf en de gemeenschap hadden dus nauwelijks de tijd gehad om te wennen aan zijn nieuwe achternaam Modderkolk en misschien was dat de reden dat de ambtenaar van de burgerlijke stand hem in zijn overlijdensakte beschreef als 'Hendrik Jansen Modderkolk'. Dus nog met zijn oude patroniem Jansen. Die ambtenaar was de maire zelf, burgemeester Olivier G.W.J. baron Hacfort tot ter Horst.

Teunis Jansen - Teunis Modderkolk - Teunis Hendriks - Teunis Hartink

De tweede zoon was Teunis, ten tijde van het opmaken van de akte met de nieuwe familienaam negentien jaar oud. Teunis Jansen woonde toen in Tonden/Empe (gemeente Brummen). Hij trouwde daar in 1818, een half jaar na het overlijden van zijn vader. Opmerkelijk is dat hij in zijn trouwakte Teunis *Hendriks* wordt genoemd en de ambtenaar een speciale aantekening maakte over de naam van zijn vader: 'dat denzelven is genoemd Jan Hendriks Modderkolk, zulks alleen eene toevoeging bij den waren naam van Jan Hendriks'. De bruidegom en de ambtenaar hebben kennelijk niet geweten dat de officiële naam van Teunis in 1812 was veranderd in Teunis Modderkolk. Ook de twee oudste kinderen van Teunis en zijn vrouw Anneke Rutgers kregen als familienaam Hendriks.

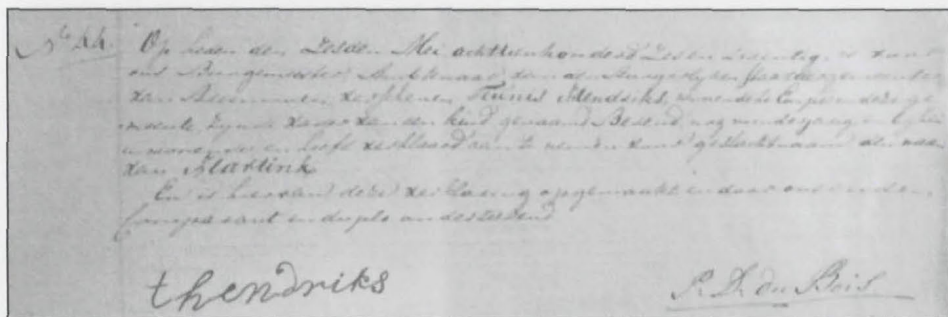
In feite heeft de onwetende ambtenaar correct gehandeld. Volgens de keizerlijke registratieregels heeft hij de naam van de vader van Teunis als uitgangspunt genomen en 'Hendriks' als geslachtsnaam ingevuld.

Toch moet Teunis Hendriks zijn achternaam als een probleem zijn gaan ervaren. Er waren in zijn omgeving zeer veel families met de naam Hendriks en ook nog een aantal 'Hendriksen'.

Toen in 1825 Koning Willem I een besluit uitvaardigde waarin degenen die zich aan het keizerlijk decreet van 18 augustus 1811 hadden onttrokken, alsnog verplicht werden een familienaam aan te nemen, greep Teunis deze kans. Op 6 mei 1826 meldde hij zich bij de burgemeester van Brummen met het verzoek om een nieuwe geslachtsnaam voor zichzelf en zijn zoontje Berend. 'Hartink' was zijn wens. Hartink: zo heette ook een oom van de echtgenote van Teunis. Deze oom Frederik Hartingh (later Hartink) was getuige geweest bij hun huwelijk. Drie dagen later kon Teunis Hartink zijn nieuwe naam officieel gebruiken voor de ondertekening van de geboorteakte van zijn dochter Christina.

Waarom Hartink? Teunis woonde met zijn vrouw en kinderen bij zijn schoonouders en was karman van beroep. Dat wil zeggen dat hij beschikte over een

paard en zich daarmee kon verhuren om werk te doen voor anderen. Voor boeren, maar mogelijk ook voor zijn naaste buurman oom Frederik, de timmerman. Ter onderscheiding van een andere Teunis Hendriks kan onze Teunis van zijn omgeving heel goed de naam 'Hartink' als een soort bijnaam hebben gekregen. "Welke Teunis Hendriks? Oh, die bij Hartink werkt?" Teunis heeft de familienaam 'Modderkolk' nooit gebruikt.

In dit verband is het aardig te wijzen op een artikel in De Marke uit 1997 over de onteigening van het Hontsveld te Empe 1). Daarbij werden twee foto's geplaatst waarop twee families Hartink poseren voor hun woningen aan de Weg over 't Hontsveld. Deze mensen waren rechtstreekse afstammelingen van Teunis Hartink, of nog een generatie verder terug, van Jan Hendriks Modderkolk uit Zilven.

Hendrikkus Jansen - Henricus Modderkolk - Hendrikus Hendriks, genaamd Modderkolk

Weer anders is het met de veranderde geslachtsnaam gegaan bij de derde zoon van Jan Hendriks, volgens de inschrijving in het doopregister van 1798, Hendrikkus. De knaap was zestien jaar en woonde in Eerbeek, toen zijn vader een nieuwe naam voor hem aanvroeg. 'Henricus Modderkolk' zou hij volgens de akte moeten gaan heten. Maar het is heel aannemelijk dat de jongen voor zijn dagelijkse omgeving in Eerbeek, waar hij als boerenknecht werkte, gewoon Hendrikkus Jansen is gebleven. Hij trouwde in 1825 in Rheden met Elsen Ruitenbergh en had net als zijn broer Teunis een afschrift van de overlijdensakte van zijn vader moeten overleggen. De ambtenaar van Rheden, onbekend met de letterlijke inhoud van de naamsakte uit 1812, las de naam van de vader en schreef de bruidegom in als 'Hendrikus Hendriks, genaamd Modderkolk'. 'Hendriks' was immers de achternaam van de vader, waaraan in 1812 het stukje 'Modderkolk' was toegevoegd?

Hendriks, genaamd Modderkolk. De ambtenaar van Rheden bepaalde met zijn interpretatie een in feite verkeerde geslachtsnaam voor de nakomelingen van Henricus Modderkolk, want in hun doop-, huwelijks- en overlijdensaktes werd steeds weer deze driedelige naam ingevuld.

Een van die nakomelingen was degene die mij had gevraagd: hoe kom ik toch aan die dubbele achternaam?

Jan Jansen - Jan Modderkolk

Jan Hendriks Modderkolk had nog een vierde zoon: Jan. Elf jaar was hij toen zijn vader zijn achternaam liet wijzigen. Zijn moeder was al overleden en de jongen woonde ook niet meer in Zilven bij zijn vader, maar in Brummen. Jan trouwde in Brummen, kreeg kinderen met veel nakomelingen en in alle akten waarin hij voorkomt wordt hij steeds correct genoemd 'Jan Modderkolk'. Hij had dan ook bij zijn huwelijk een uittreksel overlegd van het Register van naamsverandering en de toen fungerende ambtenaar had zijn naam ingevuld zoals het behoorde.

De verschillende inschrijvingen van de broers leidden tot een opmerkelijke geboorteakte. Toen Jan Modderkolk in Brummen op 4 september 1836 aangifte deed van de geboorte van zijn zoon Geurt, was broer Teunis Hartink daarvan getuige.

De familie Modderkolk en de familie Modderkolk

Hoe konden twee families in één gemeente zo'n uitgesproken naam krijgen? Heel aannemelijk lijkt de volgende verklaring.

Loenen en Zilven waren twee aparte buurtschappen, elk gegroeid in een eigen markegebied. Elk buurschap had een eigen brink waarom heen de boerderijen en woningen waren gelegen en een eigen gemeenschap waarin veel onderlinge familierelaties waren ontstaan. Nu lag er zowel in Loenen als in Zilven een boerderij met de naam De Modderkolk. Dankzij twee inwonerslijsten van Loenen, waarvan de een is opgesteld in februari 1813 (dus twee maanden na de registratie van nieuwe familienamen) en de ander in

Zilven, 'De Modderkolk', afgebroken november 2012

1815 na een hernummering van alle huizen, én met hulp van kadastrale gegevens van omstreeks 1830 was een aannemelijke reconstructie mogelijk van de woonplaatsen van de aanvragers. Jannes Jansen, die met zijn zonen in de Veldhuizen woonde, moet als landbouwarbeider voor (wat nu heet) De Kleine Modderkolk in Loenen hebben gewerkt. Naar zijn (hoge) huisnummer op de adreslijst van 1813 te oordelen, behoorde Jan Hendriks tot de Zilvense gemeenschap en zal hij dus arbeider zijn geweest op De Modderkolk in die buurtschap.

Bij alle gevonden nieuwe informatie was dat een kleine tegenvaller voor de vragensteller. In tegenstelling tot wat men (heimelijk) uit de lange naam had afgeleid, was Jan Hendriks, genaamd Modderkolk slechts een eenvoudige dagloner geweest, en niet de eigenaar van een flink boerenbedrijf, zoals men was gaan denken.

Boerderij De Modderkolk in Zilven is in oktober 2012 afgebroken. Gelukkig was de vragensteller net op tijd om nog een paar foto's te maken van de boerderij, waar zijn voorvader zich mee verbonden had gevoeld.

- 1) J.A. de Ruiter 'De onteigening van het Hontsveld te Empe' in : 'De Marke', orgaan van de Oudheidkundige Vereniging De Marke, 21^e jaargang (1997) pag. 25-46.

Corrie de Kool

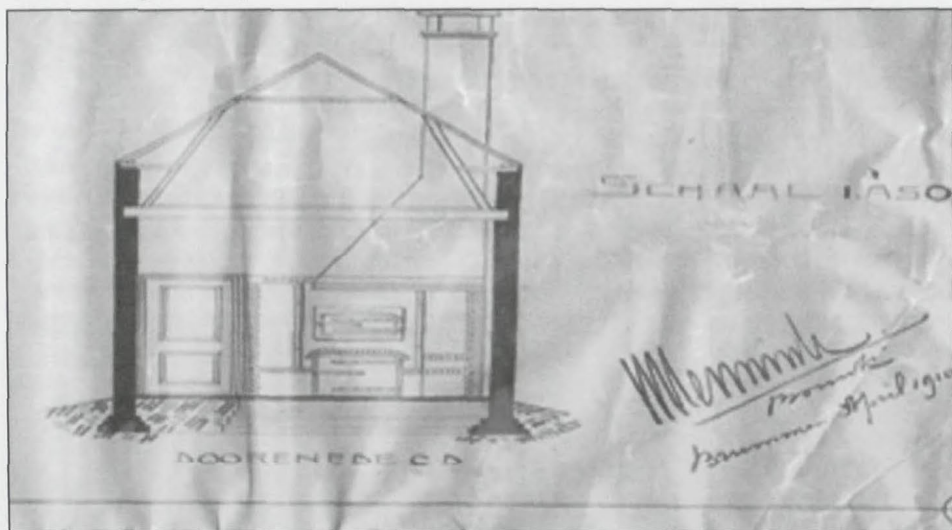

Ambachtstraat 46 Brummen

Voordat mijn opa in 1898 naar Brummen kwam was er al een bakkerij gevestigd in bovengenoemd pand. De naam van degene, die toen hier als bakker gevestigd was, heette Geleeds.

Van bovengenoemd persoon heeft mijn opa Geurt Hendrik Troost het bedrijfje overgenomen. Achter het voorste gedeelte van het huis was de bakkerij ondergebracht in de z.g. bijkeuken.

In 1910 werd besloten een locatie te realiseren naast het bestaande pand aan de rechter kant. De onderstaande originele tekening, nog in mijn bezit, is in April 1910 getekend door aannemer Hennink, die zijn bedrijf uitoefende aan de Arnhemsestraat (tegenover de Wilhelminastraat, die toen nog Nieuweweg heette).

De nieuwe bakkerij kwam er, compleet met oven en onderoven voor het rijzen van het deeg. Als de oven warm gestookt was, werd de as met een natte dweil, bevestigd aan een lange stok met ketting, verwijderd. Daarna kon het brood de oven in.

De oven werd gestookt met hout, wat veelal van de singeltjes uit de bossen van Leuvenheim kwam. De houtvoorraad werd achter het huis, aan het begin van de groentuin, opgeslagen. Zo ontstond er de zogenaamde houtmijt van opgestapelde takkenbossen. Op een Paasdag, het precieze jaar weet ik niet meer, maar ongeveer eind jaren '40 of begin jaren '50 is de houtmijt volledig door brand in de as gelegd. Oorzaak het ledigen van de asla van de burens.

In de beginjaren werd het deeg voor de broden in een houten trog voorbereid. Later kwam er een deegmachine met een draaiende arm om het deeg te kneden.

Op de foto rechts uit 1904 staat met bakkerssloof mijn opa, daarnaast mijn oma, tegen de

muur mijn vader en naast de bakkerskar mijn oom, die later de zaak voortzette. Links op de foto was de wijkverpleging ondergebracht, die in 1911 werd gevestigd aan de Engelenburgerlaan naast 'Concordia'.

Hierna vestigde kapper Van den Berghe er een kapperszaak. Hij kwam met zijn gezin uit België tijdens de 1^e Wereldoorlog naar Brummen en opende aan de linkerkant van het pand een kapperszaak. Na een aantal jaren verhuisde de familie naar de overkant, waar nu de familie Bouhof woont.

Vervolgens is er over het hele huis een bovenverdieping gekomen (zie foto). In 1926 is mijn vader Geurt Hendrik Troost, links op de foto, er een drogist-terij begonnen. Nu is er weer een kapperszaak gevestigd en aan de rechterkant Bakkerij Teeselink.

Dus na zoveel jaren, weer een kapper en een bakker!!.

Ad Troost

De foto's bij dit artikel zijn uit het familiealbum van de auteur.

Noodlanding in de Lende bij Hall

Ook aan de anders zo vreedzame "Eerbeekse Hooilanden" in Hall is de 2^e Wereldoorlog niet onopgemerkt voorbij gegaan .....

Zo maakte op 11 april 1944 om 12.00 uur een 'USA Republic Thunderbolt' een noodlanding in een weiland van onze grootouders, Garrit en Dina Rein- ders aan de Lendeweg 4.

Het ging hier om een eenmotorig jachtvliegtuig P-47D Thunderbolt van de 359 Fighter Group van het 368 Fighter Squadron van de 8^e Amerikaanse Luchtmacht (8th USAAF) met serienummer 42-75141 en deze had als basis: East Wretham Norfolk.

Het toestel dat een 'eenzame' B17-bommenwerper escorteerde kreeg motorpech, de oliedruk viel weg, en kwam tijdens de noodlanding met zijn neus in de sloot op circa 150 meter achter de boerderij tot stilstand.

Volgens getuige buurvrouw Wolters ging dat met "heel veel lawaai" gepaard.

Er waren op dat moment nog 2 toestellen in de lucht.

Toen de piloot geland was gaf hij een teken aan zijn squadron-maten, die het toestel daarna in brand schoten om zodoende te voorkomen dat het toestel heel in handen van de Duitsers zou vallen.

Intussen had buurvrouw Van 't Loo haar 5 kinderen naar binnen gehaald, ze moesten allemaal op de hurken gaan zitten, want ze dacht dat er nog een vuurgevecht zou volgen.

De piloot 1^e Luitenant James R. Pino (1919 - 1975 , reg.nr. 0-674331) heeft het toestel gelukkig op tijd kunnen verlaten en is snel naar de boerderij gehold en heeft aan onze oma gevraagd of hij binnen mocht komen. Oma was net eten aan het maken en snapte totaal niet wat hij bedoelde. Daarop wees hij oma naar het brandende toestel achter de boerderij en is hij vervolgens snel naar de hooizolder gegaan en heeft zich daar verstopt. De Duitsers hadden in Dieren een zogenoemde 'luisterpost' en waren met een uur al aanwezig. Ze hebben alles rondom het toestel afgezet, er mocht niemand meer bij komen.

Toen de Duitsers de piloot niet konden vinden hebben ze onze opa tegen de muur gezet en gedreigd hem te zullen doodschieten en de boerderij in brand te steken als ze de piloot niet zouden vinden.

De Duitsers hebben met stalen pennen in het hooi gestoken om hem te vinden en 1 stoot is op zijn tabaksdoos gekomen, die ergens in zijn kleding zat.

De piloot is daarbij licht gewond geraakt, maar zonder die tabaksdoos had het heel anders kunnen aflopen.

Hij heeft zich vervolgens overgegeven en is via het hooizolderraam alsnog door de Duitsers gevangen genomen.

Een andere getuige, buurtbewoner B. te Kamp, weet zich nog te herinneren dat hij op die voorjaarsdag in april samen met zijn vader vlakbij haver aan het inzaaien was.

Op onze vraag wat hij zich van het voorval nog kon herinneren zei hij: "Ik zie alles als een film weer voorbij gaan."

"Het duurde niet lang," zegt hij, "of van alle kanten kwamen de mensen op de fiets richting Lendeweg en Langedijk."

Ook Harm van 't Loo die destijds 5 jaar oud was, weet nog dat hij aan de hand van zijn opa naar het toestel (of wat er van over was) is gelopen.

Toen de Duitsers er nog niet waren, was hij met zijn opa het nog brandende toestel tot op circa 5 meter genaderd.

De familie Van 't Loo woonde vlakbij, op circa 200 meter van de bewuste ramplek.

Enkele dagen later moesten de opa van Harm en een andere buurtbewoner, de heer Heesen, samen de restanten van het vliegtuig met paard en wagen naar het station in Eerbeek vervoeren.

Daar werd het grotendeels verbrande geraamte van het vliegtuig op een open wagon vast gebonden en aan één van de personenwagons gekoppeld en van daaruit ging het richting Apeldoorn, aldus Paul Sanders.

De moeite die door de Duitsers gedaan werd om het toestel naar Duitsland te krijgen, was omdat ze hoopten nog moderne snufjes in de jachtvliegtuigen van de geallieerden te ontdekken.

Helaas zijn ons geen foto-opnamen van het hele gebeuren bekend.

Op de dag dat het toestel de noodlanding maakte, speelde zich op circa 1 km. van de boerderij nog iets af.

De dochter van Jan en Mies Kettelerij, Riek Spiegelenberg - Kettelerij, toen een jong meisje van 7 jaar oud, moest twee Joodse onderduikers verder de Lende in brengen, omdat er een razzia in Eerbeek plaatsvond.

Ze zou de beide mensen naar de familie Reinders (onze grootouders) brengen, echter daar wemelde het van de Duitsers.

Riek kreeg een kop cacao van buurvrouw Lansink (Lendeweg 2) en de beide Joden werden naar de familie Stoffbergen (Lendeweg 6) gebracht.

Deze boerderij lag tegenover die van de familie Reinders (Lendeweg 4).

Uiteindelijk is alles goed afgelopen, zowel voor de piloot als voor de twee Joodse onderduikers.

Ons speurwerk naar informatie over dit voorval is, voor ons als leken, wat moeilijk op gang gekomen, omdat wij in eerste instantie dachten dat het om Anton Burda ging, een Poolse piloot die daar zou zijn neergekomen.

Hij heeft echter niets te maken met het voorval van 11 april 1944. Deze Anton Burda zat namelijk ook enige tijd ondergedoken, goed verstopt op de hooizolder van de boerderij van opa en oma Reinders. Echter dit was pas een jaar later, voorjaar 1945.

Waar hij ineens vandaan kwam, is ons nog steeds een raadsel.

Mevrouw Reinders (de moeder van Coen) weet zich te herinneren dat deze Pool uit een rijdende trein is gesprongen, waarschijnlijk was hij dus een krijgsgevangene.

Maar wat hij in de omgeving van Hall deed, blijft voor ons nog een raadsel. Volgens de heer Te Kamp landden er tot enkele maanden voor de bevrijding op circa 1 km. vanaf de boerderij aan de Lendeweg richting Klarenbeek regelmatig vliegtuigen om 'mensen en piloten' op te pikken, dus misschien had dat er iets mee te maken.

Geen enkele buitenstaander heeft Anton Burda ooit op de boerderij gezien, zelfs familieleden en burens die op bezoek kwamen niet.

Onze opa Reinders is twee keer opgepakt en voor verhoor meegenomen naar resp. Eerbeek en Apeldoorn. Gelukkig liep het voor hem goed af en zo heeft hij Anton Burda na de bevrijding op de trein richting België kunnen zetten.

Een jaar later, begin april 1946, is Anton gezond en wel bij zijn familie in Polen teruggekeerd.

Anton Burda en onze grootouders stuurden elkaar nadien trouw over en weer rond de Kerstdagen een kaart of brief, dit tot ver in de jaren '70.

Hij is in 2011 overleden, maar sinds kort hebben wij email-contact met zijn oudste zoon Roman Burda.

Zoals te verwachten was weet ook hij over de oorlogstijd van zijn vader weinig of niets. Wat we veel horen is dat er na de oorlog nauwelijks meer over die tijd gepraat werd.

De Hooilanden anno 2010 met op de achtergrond de bomenrij langs het kanaal.

Als iemand meer informatie heeft over het neergestorte vliegtuig, of over Anton Burda, of over de vliegtuigen die mensen oppikten in de Hooilanden, dan graag reageren via de redactie van De Marke.

Bronnen:

de dames Wolters, Reinders, Spiegelenberg;

de heren Te Kamp, Van 't Loo, Sanders;

Boek: "Oorlog in een dorp aan de IJssel" door Piet Willemsens.

De neven Coen Reinders
& Gerrit van der Spreng

Hendrik Put, een Loenense kapper in oorlogstijd.

Kapper Hendrik Put uit Apeldoorn had aan de Eerbeekseweg in Loenen een nieuw woon-winkelhuis laten bouwen door zijn toekomstige buurman Dirk Jan Bredenoord. Het ontwerp van architect D.J. Grutterink was in eerste instantie niet naar de zin van de Geldersche Schoonheidscommissie geweest. 'De architectuur mist den stoeren eenvoud van de belendingen en de pretentielooze vormgeving welke in deze situatie verwacht mocht worden'. Uiteindelijk werd het ontwerp toch gerealiseerd, alleen met twee erkers minder. Aan de voorkant was de kappersruimte met twee stoelen voor de heren en een voor de dames.

Achter de winkel lagen twee kamers-en-suite en de keuken, en boven was een grote zolder met twee kamertjes aan de voorzijde. De winkel lag gunstig. Wie op weg was naar zijn werk in Eerbeek of in Loenen, of daarvan terugkwam, kon makkelijk even bij de dames- en herenkapper binnenlopen. In 1936 betrok Put met zijn vrouw Martha en 4-jarig dochtertje Siny zijn nieuwe huis. Een paar jaar later marcheerden Duitse militairen al zingende over de Eerbeekseweg.

gastvrijheid

Gedurende de oorlogsjaren heeft de familie Put regelmatig voor korte of langere tijd woonruimte ter beschikking gesteld aan anderen. Direct in 1940 al, toen de bruggen over het Apeldoorns kanaal waren opgeblazen en het brugwachtershuis bij de Zilvensche brug (Broeksdijk) flink was beschadigd, kreeg het gezin van de brugwachter onderdak bij de kapper. Het was familie, neef Hendrik Put met zijn vrouw en drie kinderen, onder wie tot groot genoegen van Siny ook achternichtje Dinie, een meisje ongeveer van haar eigen leeftijd.

Daarna kwam meester Van Gunst. Deze jonge man was afkomstig uit de omgeving van Utrecht en wilde na zijn benoeming op school 10 in Loenen graag dichterbij zijn werk wonen. Op een dag stond hij in de kapperswinkel. U heeft een groot huis, kan ik hier een kamer huren? Put had daar geen oren naar. Want vreemden door je woonkamer en in je keuken, was je dan nog

baas in eigen huis? Maar de meester kwam een paar keer terug en drong zo aan dat de kapper bezweek. Afsproken werd dat de meester, die ook wilde trouwen, de kamer direct achter de winkel kreeg en een slaapkamer boven, en dat het paar de keuken mocht gebruiken. Maar het moest zelf zorgen voor hout voor de kachel.

Na een paar weken zei een klant: "Zeg Put, ben je N.S.B.-er geworden?" Grote schrik! De klant vertelde over de sympathieën van het echtpaar Van Gunst. De kapper en zijn vrouw spraken af net te doen of ze van niets wisten. Maar de huurders verhulden hun politieke gezindheid steeds minder en de spanning in huis nam toe. De twee verschenen in N.S.B.-uniform en nodigden N.S.B.-vrienden uit. Op school vertelde de meester over zijn favoriete organisatie en hij leerde de kinderen tot grote ergernis van het hoofdmeester Talen ook N.S.B.-liederen.

In huize Put kwam het tot een uitbarsting. Men gebruikte dubbeltjesgas en op een dag was dat bijna op. Mevrouw Van Gunst was 's morgens naar beneden gekomen om thee te zetten en moeder Put vroeg haar om de ketel eerst op de kachel te zetten om het water vast op te warmen. Mevrouw ver-

trok en even later kwam haar man woedend de keuken in. Waarom mogen wij hier geen gas gebruiken? Hij dreef moeder Put in een hoek en wilde haar slaan. Siny die dat zag, vertelde later: "Hoe ik het durfde weet ik niet, maar ik sprong zo maar tussen hen in, en toen ontplofte moeder over mijn hoofd heen: „Ga maar naar je N.S.B. en regel daar maar dat je gas krijgt!" Van Gunst is daarna verhuisd naar een adres aan De Steek, maar hij heeft zijn leerlinge Siny wel laten zitten dat jaar.

Meester Talen kon niet tegen hem op. Hij overleed in het najaar van 1944, en Van Gunst werd hoofd van school 10. Tot de bevrijding.

*v.l.n.r. Siny Put, Joke Huijer,
Dinie Put en met vest Truusje
Bredenoord (7 juni 1940)*

knippen en scheren

De in Loenen ingekwartierde Duitse soldaten gedroegen zich als de andere klanten in de kapperszaak. De meesten waren eenvoudige aardige jongens, daar had Put weinig moeite mee. Dat lag anders met de Duitse officieren die zich in huis 'Sonneheerdt' aan de Imbosweg hadden gevestigd, vlak bij Hotel Zilven. Die hadden een andere mentaliteit. Zij brachten hem regelmatig in gewetensconflict door hun orders om naar 'Sonneheerdt' te komen, en hen daar te knippen en te scheren. Gehoorzaamde hij, dan ervoer hij dat als hulp aan de vijand, weigerde hij, dan riskeerde hij de dood. De kapper had verschillende verhalen gehoord over mannen in Beekbergen en Apeldoorn die zonder pardon waren neergeschoten, omdat ze een Duits bevel niet hadden opgevolgd. En dan fietste hij toch maar met zijn kappersspullen naar de grote villa aan de bosrand. Gelukkig betaalden ze wel.

Arnhemse evacués

Op maandagmorgen 25 september 1944 kwam via de winkel het bericht binnen dat de mensen in Loenen onderdak moesten geven aan mensen uit Arnhem. Hendrik en Martha Put wilden hun huis ook openstellen, en dochter Siny had daarbij een wens. Ze had geen broertjes en zusjes en vroeg haar ouders of er ook een baby'tje mocht komen. Moeder fronste wat, maar vader zei: "Ga maar naar Hagen en zoek maar mensen met een kindje uit." Opgetogen liep Siny met haar moeder naar de Groenendaalseweg, waar de evacués lopend of op handkarren en wagens aankwamen in het dorp. De Arnhemmers moesten zich melden bij Hagen van Hotel Den Eikenboom, waar mensen van de Luchtbeschermingsdienst hen registreerde en adressen gaf waar ze zouden kunnen verblijven. Toen moeder en dochter een groep mensen zagen met een kindje, vroegen ze de ouders of ze met hen wilden meegaan. Maar de groep wilde graag bij elkaar blijven. Ze woonden allen in de omgeving van de Rijnstraat en waren burens, kennissen en soms ook nog familie van elkaar. Na hun registratie zijn ze uiteindelijk allemaal meegegaan.

Van enkele gasten zijn de namen nog bekend. Behalve het echtpaar Otto en Ciska Waters met hun vier maanden oude baby Fransje waren dat de vader van Ciska, de heer Joh. F. Morel van de tapijtenzaak aan het Nieuwe Plein, en een ongetrouwde broer Morel.

Arnhemsche Courant 26-09-1941

Heden weder ontvangen:

Distributievrije matrassen

prima kwaliteit, met garantie

3-deelig 1-pers. 90 x 1.90 f 50,—

3-deelig 2-pers. 1.20 x 1.90 f 57.50

JOH. F. MOREL

Nieuwe Plein 10 — Telefoon 24851

A. HOOGVELD

WONING INRICHTING
RIJNSTR. - ARNHEM

is vanaf heden door omstandigheden

Zaterdags GESLOTEN

Arnhemsche Courant 12-12-1941

Dan de heer en mevrouw Hoogveld van de meubelzaak Hoogveld (Rijnstraat 3), hun ongetrouwde dochter en de ouders van mevrouw Hoogveld. Verder kleermaker Kolk en zijn vrouw (Rijnstraat 4) en de heer Feenstra, een weduwnaar met twee dochters. Daarvan was een getrouwd met Ed Kolk, een zoon van de kleermaker en de ander, een verpleegkundige, was gehuwd met Van Straat(?).

Een opvallende verschijning in de groep was de kinderarts juffrouw Eltica De Jager Meezenbroek. Ze was een wat stoere vrouw in een lange leren jas en een rond leren kapje op haar hoofd, die zich verplaatste op een grote oude Harley motorfiets.

Alle 23 evacués waren welkom bij de toch wat verbaasde kapper Put. Het zou immers maar voor enkele dagen zijn? Martha richtte de kamer achter de winkel in als slaapkamer voor het kappersgezin, en met passen en meten kwam er op de bovenverdieping ruimte voor alle gasten, met bedden in de kamertjes en stro op de grote zolder.

Het was sneu voor Siny, dat Fransje met zijn ouders en nog enkelen na een paar dagen doortrokken naar familie in het noorden. De twaalf overigen bleven in Loenen tot ze verlof kregen om terug te keren naar Arnhem. Dat was in juni 1945.

Onverwacht kwam er nóg een gezin logeren, de familie Willems(e?). Er was iets mis gegaan op hun vorige evacuatieadres aan de Beekbergerweg en ze waren door de evacuatiecommissie naar kapper Put verwezen. Ineens stonden ze voor de deur: de vertegenwoordiger in bakkerijproducten met zijn vrouw en kinderen Leo en Miep (ca. 17 of 18 jaar) en de veel jongere meisjes Willie en Thea. Moeder Put die eigenlijk niet méér mensen in huis wilde hebben, ontving ze na veel heen- en weergepraat met 'kom dan maar binnen', waarop een van de kinderen reageerde 'we hebben geen luisjes hoor, wel neetjes'. De twee oudsten waren bijna nooit thuis en zaten waarschijnlijk in het verzet. Gaandeweg groeide er een goede verstandhouding tussen de gezinnen Put en Willems(e?).

bang

In maart 1945 waren er razzia's gehouden in het dorp. Mannen waren opgepakt en Hendrik Put was bedreigd. Toen er daarna 's avonds aan de voordeur werd gebeld, werden hij en zijn vrouw dan ook vreselijk bang. Moeder

Martha hielp haar man snel door de tuindeuren in de slaapkamer naar buiten, waar hij langs de regenpijp naar de dakgoot klom en daar zo plat mogelijk ging liggen. Zij schikte wat aan het bed, haastte ze zich naar de gang en óp van de zenuwen opende ze het kleine luikje in de voordeur. In het portiek stonden drie Duitse militairen. Ze moesten naar Apeldoorn en waren de weg kwijt. Rechtdoor, zei ze, almaar rechtdoor. De Duitsers stapten in hun auto en reden weg. Opgelucht kwam Hendrik na een poosje naar beneden. Wat moesten ze? Wat heb je gezegd? Rechtdoor? Naar welke kant stond de neus van de auto? Weet je dat niet? Misschien zijn ze wel naar Eerbeek gereden en komen ze dadelijk boos terug! Voor alle zekerheid heeft hij daarna nog uren in zijn schuilplaats gelegen.

een bijzondere verjaardag

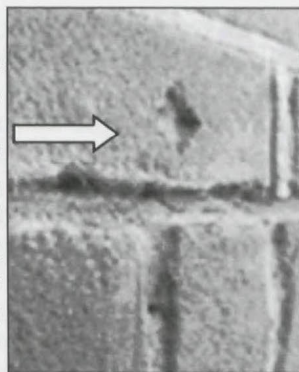
Zestien april was in huize Put een feestdag. Het was de verjaardag van vader Hendrik. Maar niemand had op de ochtend van 16 april 1945 kunnen denken hoe bijzonder dit keer zijn verjaardag zou worden, bijzonder en ook bizar.

Van één van de evacués had de jarige rijst gekregen, en die zou 's middags worden gegeten. Een traktatie! En voor de middag was er nóg iets lekkers: thee, gezet niet van surrogaat maar van losse blaadjes echte thee.

Nu was het de voorgaande dagen al merkbaar dat de oorlog naar een einde liep. Het intensieve vliegverkeer, de bombardementen, de berichten over Canadezen die vanuit Overijssel oprukten in Gelderland en over Engelsen die bij Arnhem streden, dat alles had de spanning doen stijgen. En op 16 april was daar omstreeks 11 uur het bericht 'ze komen er aan'! De Canadezen! Ze zijn al op de Coldenhovenseweg in Eerbeek! Er klonken schoten. Iedereen buiten en binnen zocht een schuilplaats. In de kelder onder zijn huis wachtte kapper Put met vrouw en dochter en zeven evacués gespannen af wat er zou gaan gebeuren. Canadezen, dacht Siny, hoe zouden die er uit zien? Ze had er vaak over horen praten. Zouden die ook ogen hebben en oren en een mond, of leken ze op maanmannetjes?

Plotseling riep moeder Put: "De rijst! De rijst staat nog op het vuur! De rijst moet eraf!" Ze wilde opstaan, maar vader Put greep haar vast. „Hier blijven jij. Je gaat NIET naar boven!" Een zwaar geronk kwam dichterbij en de grond trilde. Opeens stopte het. Op het grindpleintje voor de kapperszaak stond een Engels pantservoertuig. Vanuit het dorp werd geschoten. Granaten ontploften en in de schuilkelder hoorden ze vallende stenen en het geluid van rinkelend glas, gevolgd door een kleine kets tegen de muur, net boven het kelderraam. Het was tegen twaalf uur. Dan gekraak van grind en een stem vlak bij het kelderraam: "Buurman, buurman help, mijn vrouw is getroffen...! Het was Hendrik Bredenoord, die op zijn buik door de tuin naar hen toe was gekropen. Ondanks hun minder goede verstandhouding sprong

Put overeind en met hem drie evacués: dokter Eltica de Jager Meezenbroek en verpleegster Kolk met haar man. Met z'n vieren slopen ze naar het huis van de buurman en verzorgden daar de zwaar gewonde buurvrouw Bredenoord. Een granaatscherf was door het raam hun huis binnengekomen, tegen de schoorsteen geketst, had buurvrouw Bredenoord haar hals geschampt en was door een andere ruit weer naar buiten gevlogen tot tegen het huis van de kapper (zie foto). Ook de buurvrouw had eten van het vuur willen halen. Ze was uit haar kelder gekomen helaas net op het verkeerde moment.

Terwijl de Engelsen de vrouw met hun pantserwagen naar het noodhospitaal in Hotel Nijk in Eerbeek vervoerden, gingen de vier terug naar de kelder. Hoe was het? De dokter en de verpleegster staken hun hand naar beneden: we denken dat ze is overleden.

Tijdens de 'ambulance'rit van de Engelsen naar Eerbeek dacht men in Loenen dat de Engelsen zich hadden teruggetrokken. De mensen waanden zich weer veilig en waren nieuwsgierig de straat op gegaan. Vanuit hun uitkijkpunt Den Eikenboom signaleerden de Duitsers echter de terugkomst van de pantserwagens en achter de huizen om trekkend, hervatten zij hun beschietingen. Omstreeks drie uur gooide een Duitse militair vanuit de slagerij van Lammers aan de Eerbeekseweg een pantservuist in de richting van de naderende Engelsen. Het projectiel raakte een gevechtswagen, veroorzaakte brand en rondvliegend metaal trof het buurmeisje Riekie Bredenoord, een 14 jarig nichtje van de 's morgens overleden mevrouw Bredenoord. Het meisje was op slag dood.

's Middags reed vanaf het Kanaal nog een Canadees amfibievoertuig het dorp binnen. 's Avonds was de strijd beslist en kon Loenen zeggen: wij zijn bevrijd.

De 45ste verjaardag van kapper Put was daarmee een dag geworden van dubbele vreugde en dubbele rouw.

sjh-sjh-sjh-sjh

In de laatste oorlogsmaanden waren nog bijzondere nachtelijke taferelen te zien geweest op de Eerbeekseweg. Wakker geworden door geratel van wielen en een vreemd sjh-sjh-sjh-sjh-geluid hadden moeder en dochter Put voorzichtig onder de gordijnen door gegluurd en meermalen gezien hoe verfromfaaide Duitse soldaten met sokken en windsels over de laarzen, om zo weinig mogelijk geluid te maken, allerlei karren en wagentjes voortduwden volgeladen met geroofde spullen. Zo openlijk en triomfantelijk als de bezet-

ter in Loenen was verschenen, zo heimelijk en geslagen blies hij afmars. Sjh-sjh-sjh-sjh: nachtelijke dieven op de terugtocht.

De oorlog eindigde militair gezien met winnaars en verliezers, op het materiële vlak had bijna ieder verloren. Zo ook kapper Put. Zijn kapperswinkel was in redelijke toestand gebleven, maar het overige deel van zijn huis zag er na het vertrek van de vele evacués kaal en afgetrapt uit. Huisraad en linnengoed waren versleten. Dit beeld was bij de meeste gastgevers in het dorp niet veel anders.

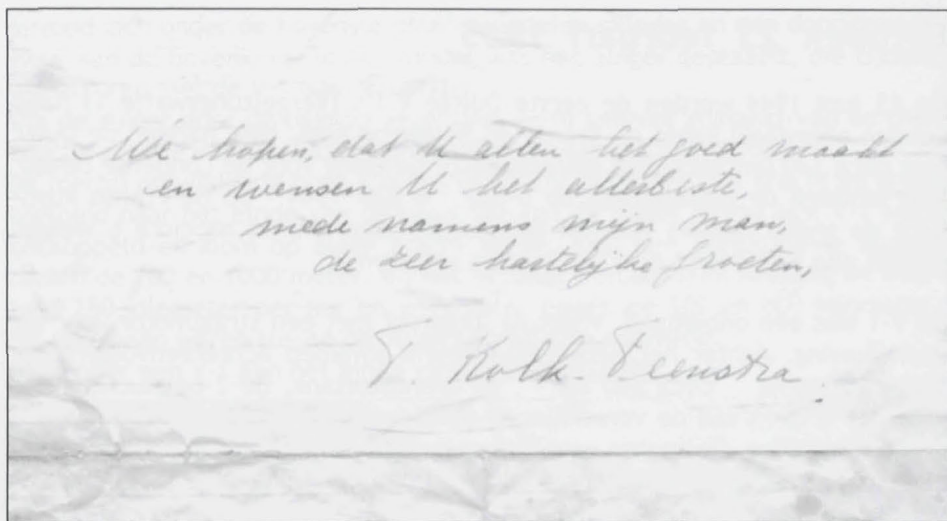
Evacué Hoogveld maakte evenwel een goede geste. Toen in Arnhem pakketten dekens ter beschikking kwamen voor de teruggekeerde stadsbewoners, schonk hij uit erkentelijkheid een deken aan de kappersfamilie Put in Loenen. En de dokter gaf Siny een kettinkje. Maar de mooiste dankbetuiging kwam in 1955:

Lieve Geachte Familie Put,

Als ik dit pakje krijgt is het op de dag 10 jaar geleden, dat een soort koele in uw huis kwam, en het zo vol was, dat ik zelf geen eigen plaats meer had. Onder als die mensen waren mijn man en ik ook en wij hebben toen de volle 9 maanden bij ik gevoerd.

In die tijden hadden we het allemaal heel moeilijk en ook daarna, maar ik heb ik altijd bevonden om het gedeelte, waarmee ik alles heb getragen en verdragen. Het hinderde me ook, dat wij ik nooit het gedachten dan met worden. Daarom heb ik dit kled voor ik gemaakt, omdat ik, naar ik hoop, ook nog iets nuttigs zullen hebben als dankbare herinnering van alles wat ik van mijn man en mij hebt gedaan.

Het leven gaat verder voor ons allen en een ieder is dank met zijn eigen bestemmingen. We zullen elkaar niet zo vaak ontmoeten, maar weet ik overtuigd, dat wij ik nooit zullen vergeen.

"Zeer geachte Familie Put,

Als u dit pakje krijgt is het op de dag 10 jaar geleden, dat een soort horde in Uw huis kwam, en het zó vol was, dat U zelf geen eigen plaats meer had. [...] Wij hebben toen de volle 9 maanden bij U gewoond.

Ik heb U altijd bewonderd om het geduld, waarmee U alles hebt gedragen en verdragen. Het hinderde mij, dat wij u nooit beter bedankten dan met woorden. Daarom heb ik dit kleed voor u gemaakt, opdat U, naar ik hoop, ook nog iets prettigs zult hebben als dankbare herinnering voor alles wat U voor mijn man en mij hebt gedaan.[...]

We hopen dat U allen het goed maakt en wensen U het allerbeste,

mede namens mijn man,
de zeer hartelijke groeten,

T. Kolk-Feenstra."

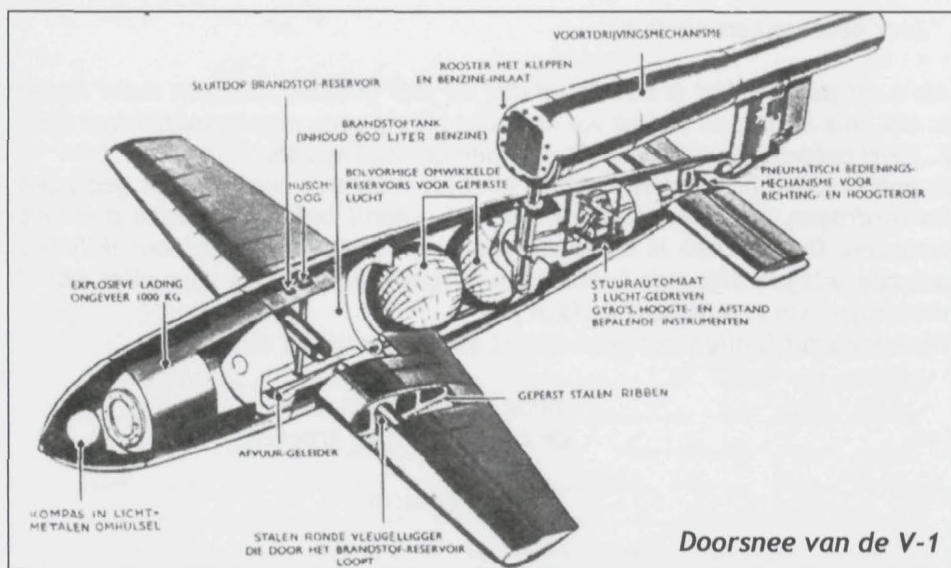
Zeventig jaar later vertelde mevrouw Holdijk-Put (Siny) deze herinneringen. Ze was toen even terug in het huis, waar zij vanaf 1936 tot haar huwelijk in 1961 was opgegroeid.

Corrie de Kool

Eerbeek 23 februari 1945

Op 15 juni 1944 werden de eerste Duitse V-1's (Vergeltungswaffe 1) naar Londen afgevuurd vanaf de Franse en Belgische kust. Hier hadden de Duitsers circa 140 lanceerbanen geïnstalleerd. Gelukkig voor de Londense bevolking landden de geallieerden op D-day - 6 juni 1944 - op de Franse kust. Door de snelle opmars van het geallieerde leger waren na circa 6 weken vrijwel alle installaties door de Duitsers verlaten.

De V-1 was een onbemand vliegtuig uitgerust met een straalmotor voor de voortstuwing. Achter het neuscompartiment kwamen achtereenvolgens de springstoflading - circa 800 kg. -, de brandstoftank, de 2 persluchtballen voor het drijven van de verschillende gyroscopen en tenslotte op de staart de stuurorganen. De motor was ondergebracht in een achter de romp geplaatste motorgondel met straalpijp. De V1 had een lengte van 8,5 meter en een spanwijdte van 5,5 meter.

De V-1 had een maximum snelheid van ongeveer 600 kilometer per uur en had een bereik tot 240 kilometer met een maximale hoogte van 3000 meter en woog bij de start 2150 kg. Met minder springstoflading en meer brandstof was het bereik maximaal 370 kilometer.

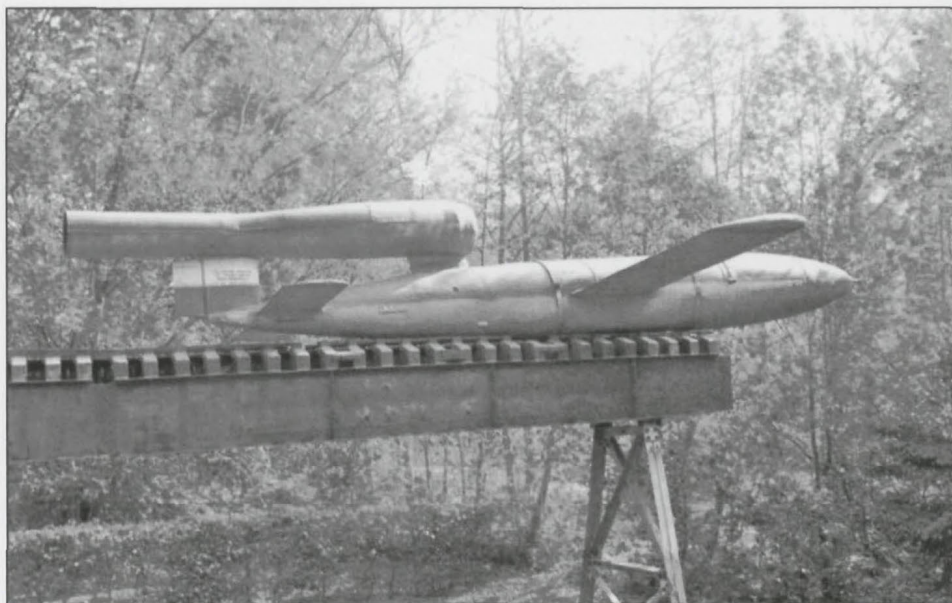
De lancering geschiedde vanaf een ijzeren startbaan met een lengte van 46 meter en was aan het eind 5 meter hoog. Over de gehele lengte van de baan

bevond zich onder de bovenste plaat een stalen cilinder en een doorlopende sleuf aan de bovenkant. In de cilinder was een zuiger geplaatst, die tijdens het afvuren met de V-1 was verbonden.

Om de zuiger door de cilinder te drijven werd gebruik gemaakt van de chemische reactie van calciumpermanganaat en waterstofperoxide.

De hierbij ontwikkelde hoge stoomdruk perste de zuiger met kracht en grote snelheid naar het einde van de baan. De aan de zuiger bevestigde V-1 werd ontkoppeld en klom op eigen kracht verder naar een operationele hoogte tussen de 700 en 1000 meter. Bij het verlaten van de baan bedroeg de snelheid 250 kilometer per uur en werd later tussen de 500 en 600 kilometer. Bij elke baan waren tussen de 50 en 60 soldaten aanwezig.

Hieronder een V-1 aan het einde van de lanceerbaan.

De geallieerden bevrijdden reeds op 5 september 1944 Antwerpen en daarmee hadden ze een belangrijke haven in handen voor de aanvoer van materieel en manschappen vanuit Engeland.

In het Oosten van Nederland begonnen de Duitsers met de aanleg van vier lanceer gebieden met als centrum:

- Nieuw-Heeten; met lanceerbanen bij Lettele, Nijverdal (2), Schoonheeten
- Wierden; met banen bij Wierden en Rijssen(3x)
- Hertme; met banen bij Almelo(2x) en Bornerbroek
- Laren; met een baan bij Oolde, Joppe, Eefde en Harfsen

Vanaf 16 december 1944 begonnen zeven banen V-1's naar de haven van Antwerpen te lanceren, terwijl de overige acht eerst vanaf 15 januari of 15 februari 1945 actief waren.

Uit de juiste ligging van de banen blijkt dat alle afgevuurde V-1's op weg naar Antwerpen allemaal de Veluwe passeerden tussen Brummen en Hoenderloo, mits ze niet uit de koers raakten. Eerbeek lag dus duidelijk in de gevarenzone.

Op 23 februari 1945 kwam dan ook een V-1 in het centrum van Eerbeek terecht op de kruising Stuijvenburchstraat / Illinckstraat en werden de villa van de familie Sanders, de school en de schoenenwinkel Te Hennepe (nu boekhandel Hendriks) zwaar beschadigd.

Er werd altijd verondersteld dat deze V-1 vanuit één van de banen van het centrum Laren werd gelanceerd, maar deze banen waren slechts korte tijd actief namelijk van **16 december 1944 t/m 16 februari 1945** en zijn daarna verplaatst naar Delft.

De afstandsmeter van de V-1 zette na een vlucht van 60 tot 70 kilometer de ontstekingsinstallatie op scherp. Aangezien deze V-1 direct na het raken van de grond ontplofte kwam deze mogelijk van één van de Almelose banen.

In de gemeente Brummen zijn ± 40 V-1's terechtgekomen - veel van de banen van het centrum Laren -, waarvan de meeste zonder te exploderen de grond raakten.

In Nederland zijn in totaal circa 2000 V-1's gevallen en hebben dus niet de eindbestemming bereikt.

In Eerbeek waren elf dodelijke slachtoffers - allen Arnhemse evacués - en dertig gewonden. Het overlijden van alle elf slachtoffers is bij "den burgerlijken stand der gemeente Brummen" aangemeld door Janssen, Petrus Wilhelmus, oud één en vijftig jaren (geboren 23 november 1893 in Ubbergen), hoofdwachmeester der Marechaussee, wonende alhier op den zes en twintigsten Februari negentienhonderd vijf en veertig onder de volgende aktenummers:

- 32: Krudop, Johan Albert; oud 61 jaar; geboren te Arnhem;
- 33: Verweij, Johannes Jan Willem; oud 24 jaar; geboren te Helmond;
- 34: Steemers, Maria Ada; oud 37 jaar; echtgenote van Van Maanen, Th.W.;
- 35: Willemsen, Hendrika Elizabeth; oud 17 jaar; dochter van Willemsen, Karel Antonius en van Korts, Hendrika Elizabeth;
- 36: Bouwman, Everdina; oud 26 jaar; echtgenote van Willemsen H.J.
- 37: Beenen, Dirkje; oud 21 jaar;
- 38: Heigenaar, Maria Wilhelmina; oud 54 jaar; weduwe van Beenen, Jan;
- 39: Singendonk, Hermanus Theodorus; oud 53 jaar;

№ 40. Heden den zesen twintigsten Februari
 negentienhonderd vijf en veertig, verscheen voor mij, ambtenaar van den burgerlijken
 stand der gemeente BRUMMEN:
Janssen, Petrus Wilhelmus
 oud een en vijftig jaren, hoofdwaachmeester der Barchardse
 wonende alhier, die
 verklaarde, dat hij uit eigen wetenschap kennis draagt, dat op den ziesden
twintigsten Februari dezses jaars
 ten elf ure,
 in deze gemeente, wijk X nummer eenhonderd zes en eenveertig
 is overleden:
Terhaardt, Johanna Wilhelmina
 oud acht en twintig jaren,
 geboren te Pannerden en wonende te Ubbergen
echtgenote van Jurrius W. S. zijnde het
beroep en verdere gegevens den aangever onbekend.

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

P.O. Janssen
 H. J. Peter

- 40: Terhaardt, Johanna Wilhelmina; oud 48 jaar; geboren te Pannerden en wonende te Ubbergen: echtgenote van Jurrius, W.S. (zie afbeelding);
 41: Hekking-Paanakker, Maria Jacoba Johanna; oud 46 jaar; geboren te Rotterdam; echtgenote van Hekking, Petrus;
 42: Hekking, Paulus; oud 22 jaar; zoon van Hekking, Petrus en van Paanakker, Maria Jacoba Johanna.

Behalve Johanna Wilhelmina Terhaardt waren ze allemaal woonachtig te Arnhem terwijl bij elke akte is vermeld:

"zijnde het beroep en verdere gegevens den aangever onbekend" en dat ze allemaal "op den drie en twintigsten Februari dezses jaars ten elf ure in deze gemeente zijn overleden".

In de rechtermarge is op elke akte - waarschijnlijk met potlood - geschreven: "evacué uit Arnhem".

Overeenkomstig de wet werden alle aktes voorgelezen.

In 1945 waren er nog geen huisnummers, maar werden de woningen in Eerbeek aangeduid met de letter K gevolgd door een nummer.

Op de aktes is dan ook vermeld, waar de evacués zijn overleden en het is vreemd dat een aantal in woningen zijn overleden ver verwijderd van het kruispunt waar de V-1 is neergestort:

akte 33; K106 = Stuijvenburchstraat 34 (pand overkant kruising Illinckstraat)

akte 41,42; K107 = Stuijvenburchstraat 36 (nu pand boekhandel Hendriks)

akte 34,40; K176 = Harderwijkerweg 4 (woning familie Jurrius)

akte 37,38; K349 = nummer ontbreekt, mogelijk de niet herbouwde school

akte 35; K434 = Ringlaan 14

akte 32; K445 = Kloosterstraat 13

akte 39; K482 = Enkweg 44

akte 36; G65 = Hoevesteeg 48, Tonden

Mogelijk in opdracht van de bezetter om niet de indruk te wekken dat ze door een V-1 om het leven zijn gekomen zijn de adressen vermeld, waar de evacués waren gehuisvest. Bij Jurrius op de Harderwijkerweg 4 de familie Jurrius uit Leuth en de familie Van Maanen uit Arnhem met kinderen. De beide echtgenotes verloren in het centrum van Eerbeek het leven.

Uit bovenstaande adressen blijkt dat er dus blijkbaar 6 slachtoffers op het verkeerde moment op de verkeerde plaats waren.

In geen enkele krant heb ik een artikel kunnen vinden over deze ramp. Over het bombardement op 10 december 1944 op het stationskoffiehuis bij het station in Loenen door Engelse vliegtuigen, waar 35 doden te betreuren waren, wel een artikel in de dagbladen; in o.a. de Apeldoornse Courant.

Op 1 januari 1951 komt de wijkindeling met letter K van Eerbeek te vervallen. In plaats hiervan komt er een streeksgewijze nummering. In Brummen vervalt de letterindeling op 1 mei 1952

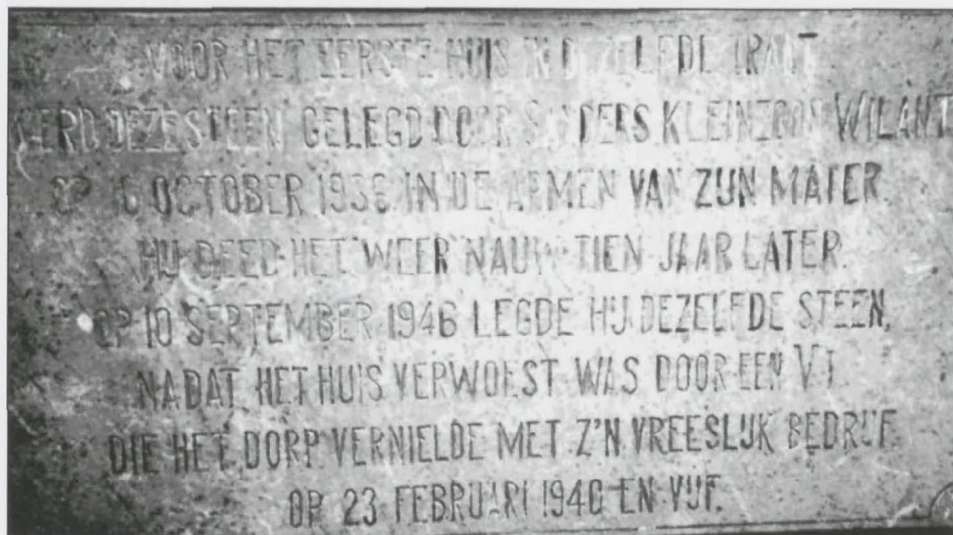
Na de oorlog werd het overlijden van de slachtoffers in hun woongemeente geregistreerd, namelijk op 4 mei in Ubbergen en van 6 t/m 9 juli 1945 in Arnhem. Met de aantekening "overleden in andere gemeente".

De elf slachtoffers worden in Hall (zonder kerkelijke binding), Eerbeek (Protestanten) en Loenen (Rooms Katholieken) begraven en na de bevrijding zijn de meesten elders herbegraven. Op het R.K. kerkhof van Loenen is nog wel het gezamenlijke graf van Maria Hekking-Paanakker en haar zoon Paulus en van Johanna Wilhelmina Terhaardt. Op pagina 29 één van de graven op het R.K. kerkhof van Loenen.

De door de V-1 verwoeste villa 'De Hoek' van de familie Sanders

Toen ik in 2003 het oorlogsmuseum 1940-1945 in Hengelo (Gld) bezocht en de eigenaar - Jean Kreunen - hoorde dat ik uit de buurt van Eerbeek kwam, liet hij me in een oude schuur onderstaande steen zien. Hij had geen idee hoe die bij hem was gekomen en wist ook niet de juiste achtergrond. Ik heb hem toen de pagina's betreffende de V1-ramp uit het boek "Oorlog in een dorp aan de IJssel" van Piet Willemsens gestuurd.

De tekst van deze "tweede" eerste steen van de villa van de familie Sanders is als volgt:

VOOR HET EERSTE HUIS IN DEZELFDE TRANT
 WERD DEZE STEEN GELEGD DOOR SANDERS KLEINZON WILANT
 OP 10 OKTOBER 1936 IN DE ARMEN VAN ZIJN MATER
 HIJ DEED HET WEER NAUW 10 JAAR LATER
 OP 10 SEPTEMBER 1946 LEGDE HIJ DEZELFDE STEEN
 NADAT HET HUIS VERWOEST WAS DOOR EEN V1
 DIE HET DORP VERNIELDE MET Z'N VREESLIJK BEDRIJF
 OP 23 FEBRUARI 1940 EN VIJF

In enkele omliggende plaatsen waren nog de volgende V-1 slachtoffers te betreuren:

Beekbergen; op 8 januari 1945 verwoeste een V-1 het perceel Arnhemseweg 629, waarbij 5 personen het leven verloren. Waarschijnlijk de bewoners Maria Arends (71 jr.) en Johanna Arends (40 jr.) en de evacués Elisabeth Gren-

del (49 jr.), Marie Smelik (84 jr.) en Louis Ykel (46 jr.). De graven zijn op het kerkhof van Beekbergen.

Klein-Amsterdam; op 7 februari 1945 verwoeste een V-1 een boerderij aan de Clabanusweg, waarbij de eigenaar - Roelof Peters - en een familielid uit Zutphen - Dirkje Weijenberg-Buitenhuis - om het leven kwamen. Evacués uit Arnhem raakten lichtgewond

Loenen; 24 februari 1945: 's-nachts valt een V-1 op de fabriek van Berends aan de Hoofdweg. In het naastgelegen woonhuis komt de bedrijfsleider Bielman (31 jr.), zijn vrouw (29 jr.) en hun 2-jarig zoontje om het leven. Uit het dagboek van Van Houtum uit Apeldoorn blijkt, dat die dag 10 V-1's in de gemeente Brummen zijn neergestort.

Warnsveld; op 28 maart 1945 stortte 's-avonds om 11 uur een V-1 neer in de omgeving van de molen. Onder het puin van de 25 verwoeste woningen vonden 12 inwoners de dood. Vijf dagen later wordt Warnsveld bevrijd. Dit moet één van de allerlaatste gelanceerde V-1's zijn geweest.

Spankeren; op 3 april 1945 overleed in het ziekenhuis een 15-jarige jongen door verwondingen van een neergestorte V-1. Dit was waarschijnlijk ook één van de laatste V-1's afgevuurd uit Oost-Nederland

De allerlaatste V-1 werd namelijk op 30 maart 1945 van één van de Almelo-se banen afgevuurd, waarna de Duitsers op 3 april de banen opbleezen. Op 4 april werd dat gedeelte van Almelo bevrijd waar de banen waren gelegen.

Van verschillende banen zijn nog restanten aanwezig, voorzien van informatiepanelen.

In het Duitse Peenemünde werd onder leiding van Wernher von Braun de V-2 ontwikkeld. Dit was een echte raket, die vloog met een snelheid tot 5000 kilometer per uur met een maximale hoogte van 93 kilometer. In tegenstelling tot de V-1 (een vaste baan in de richting van het doel) kon de V-2 met een mobiele lanceerinrichting worden afgevuurd, de zogenoemde Meiller-installatie. De V-2 was 14 meter lang, een startgewicht van 13.000 kg en had een bereik tot 450 kilometer. Vanaf de Hollandse kust kon hiermee dus wel Londen worden bereikt.

Op diverse plaatsen in West-Duitsland (o.a. Euskirchen en Burgsteinfurt), tussen Wassenaar en Hoek van Holland en later in de omgeving van Hellendoorn / Dalfsen zijn in totaal 3172 V-2's afgevuurd.

Op 8 september 1944 wordt vanaf Wassenaar de eerste V-2 naar Londen afgevuurd en t/m 27 maart 1945 in totaal 1400. Door de hoge snelheid - na 5 minuten hadden ze Londen bereikt - konden ze niet worden onderschept. Dit was dan ook de reden, dat na een reeks kleinere bombardementen op 3 maart 1945 een grote groep bommenwerpers een aanval op de stellingen zou uitvoeren. De bommen vielen echter in Haagse woonwijken, waarbij tenminste 520 slachtoffers waren te betreuren.

De overige 1800 V-2's zijn afgevuurd vanuit West-Duitsland en Hellendoorn/Dalfsen, waarvan 1610 naar Antwerpen. Vanaf Hellendoorn / Dalfsen hadden ze na ca. 3 minuten Antwerpen bereikt.

Hierboven een V-2 op een mobiel lanceerplatform de z.g. Meillerwagen.

De V-2 afdeling SS 500 is op 13 november 1944 verplaatst van het West-Duitse Burgsteinfurt naar Hellendoorn, waarna op 16 november de eerste V-2 naar Antwerpen werd afgevuurd en op 27 maart 1945 de laatste. In totaal zijn er vanaf Hellendoorn / Dalfsen 281 V-2's gelanceerd.

Door de Duitse 'gründlichkeit' is van alle afgevuurde V-2's te achterhalen, het tijdstip en plaats van afvuren en de schade die ze hebben aangericht, mits ze het doel hebben bereikt.

Zo is op 16 december 1944 om 15.17 uur een V-2 vanaf de Eelerberg bij Hellendoorn gelanceerd, die terecht kwam op de Rex-bioscoop aan de Keijserlei in Antwerpen. Hier waren 567 slachtoffers en 291 gewonden. Van de slachtoffers waren 296 Amerikaanse, Britse en Canadese soldaten en van de gewonden waren er 194 militair. Ook werden 11 woningen vernield. In de bioscoop keken 1200 militairen en burgers naar de film Buffalo Bill met Gary Grant in de hoofdrol.

Op 15 maart 1945 is om 09.58 uur een V-2 afgevuurd. Dit was een afzwaaiër, die terecht kwam in Deventer. In de dagboeken van Van Houtum wordt vermeld dat deze terecht kwam in de Ceintuurbaan: 20 doden en 40 zwaar gewonden.

Op 20 maart 1945 om 19.32 uur werd een V-2 afgevuurd, die terecht kwam zuidoostelijk van Apeldoorn. In de dagboeken wordt hiervan vermeld; 07.40 uur huis vernield ten oosten van Apeldoorn: 2 doden.

Op 7 maart 1945 viel de Rijnbrug bij Remagen onbeschadigd in handen van de Amerikaanse troepen, waarna Himmler, hoofd van de SS - en belangrijkste handlangers van Hitler - opdracht gaf om V-2's op de Rijnbrug af te vuren. Op 17 maart worden dan ook vanaf Hellendoorn 11 V-2's afgevuurd, zonder de brug te beschadigen.

Hieronder een foto van een V-2 vòòr de start, waarbij de enorme afmetingen goed te zien zijn. De Meillerwagen zette de V-2 verticaal op de afvuuring. Na het overheid zetten van de raket duurde het gereed maken voor de lancering nog ongeveer 90 minuten.

In Londen waren er door de V-1's vanaf de Belgische en Franse kust en de V-2's vanuit Zuid-Holland circa 10.000 dodelijke slachtoffers en in Antwerpen door de V-1's en V-2's vanuit het oosten van Nederland circa 4.500.

De V-wapens werden na het bombardement op Peenemünde in augustus 1943 in enorme tunnelcomplexen (Dora) in de Harz bij Nordhausen geproduceerd, ook wel concentratiekamp Mittelbau genoemd. In totaal zouden 60.000 mensen onder onmenselijke omstandighe-

den slavenarbeid verrichten, waarvan er zeker 20.000 stierven. Tegen de tijd dat de Amerikanen kwamen werden 40.000 gevangenen op transport gesteld. Op 11 april 1945 kwamen de Amerikanen Dora binnen en vonden daar een grote hoeveelheid materiaal en raketten. Daarna was het zaak om de wetenschappers te vinden, want Nordhausen zou weldra een Russische zone worden. Von Braun - de leidend figuur bij de raketontwikkeling - had zijn team overtuigd zich over te geven aan de Amerikanen vanwege de mogelijkheden van een raketprogramma, beter dan in gevangenschap bij de Russen. Hij werd met een team van ongeveer 120 ingenieurs in het geheim naar Amerika gebracht, samen met veel materiaal en bouwtekeningen. Er werden ook minstens 200 V-2 raketten met 16 schepen vanuit Antwerpen naar Amerika verscheept. De groep kwam onder bewaking in Fort Bliss, Texas. Ze noemden zich zelf op dat moment 'PoPs', Prisoners of Peace. Ze leverden in Amerika een bijdrage voor de lancering van de eerste Amerikaanse satelliet, de Explorer-1 in 1958 en de Saturnusmaanraket in 1969. In 1955 wordt Von Braun Amerikaans staatsburger, maar hij hoefde nooit verantwoording af te leggen voor de onmenselijke omstandigheden in Dora.

Eerbeek 23 februari 2015

Op 23 februari 2015 werd op de plaats waar 70 jaar geleden de V-1 in het centrum van Eerbeek neerstortte een plaquette onthuld door Eerbeekenaar Gerard Schut (1917) en Jan Willemsen (1931) -, die 70 jaar geleden na 13 uur van onder het puin kon worden bevrijd. Hij had geluk dat het toen geen 15 graden vroom, want de maximum temperatuur was 6,5 en minimum 4,5 graad boven 0 op 23 februari 1945.

De tekst op de onthulde plaquette is:

1945	2015
OP ENKELE METERS VAN DEZE GEDENKPLAAT STORTTE OP	
23 FEBRUARI 1945 EEN V1 NEER. DEZE DOOR DE DUITSE	
BEZETTER GELANCEERDE "VLIEGENDE BOM WAS	
BERUCHT OM ZIJN ONBETROUWBAARHEID.	
DE NEERGESTORTTE V1, MET LONDEN ALS DOELWIT,	
HAD EEN VERWOESTENDE WERKING OP DEZE PLEK.	
ELF PERSONEN KWAMEN HIEBIJ OM HET LEVEN.	
PRECIES 70 JAAR LATER WERD DEZE PLAQUETTE ONTHULD.	

Het blijft een onuitroeibaar misverstand dat de V-1's uit Oost-Nederland Londen zouden kunnen bereiken. Alle V-1's uit Oost-Nederland gingen naar Antwerpen. Zouden ze naar Londen gaan, dan kwamen ze natuurlijk nooit over Brummen.

Bronnen:

- Engelse, Duitse en Franse websites over V-1 en V-2
- dagboek 1945 van Van Houtum uit Apeldoorn
- de Duitse en Engelse Wikipedia;
- Historische Kring Almelo.

Joop Zengerink

Expositie 70 jaar bevrijding Loenen

De Stichting Historie Loenen, die in 2013 werd opgericht, is op meerdere fronten actief. In februari 2014 werd een tentoonstelling georganiseerd in De Brink, die door veel Loenenaren, oud-Loenenaren en andere belangstellenden werd bezocht.

De Stichting is inmiddels druk met de voorbereiding van een expositie over de bevrijding van Loenen in april 1945.

Op 18 april 2015 zal deze expositie georganiseerd worden. Er zullen veel dingen getoond worden uit de oorlogstijd en de bevrijdingsperiode, zoals foto's, filmmateriaal, diverse documenten, bonkaarten en andere oorlogsattributen.

Ook voor 2016 staat er al weer een expositie in De Brink op stapel.

Mocht u nog spullen voor de tentoonstelling hebben en die tijdelijk af willen staan, dan kunt u contact opnemen met Jan Jansen: 055-5052344. U kunt ook mailen naar: stichtinghistorieloenen@gmail.com.

70 jaar na het drama 'Boschoord'

de familie Kroes

"Het waren mijn grootmoeder, mijn tante en twee nichtjes", vertelde mevrouw Venhoek-Kroes (Henny) door de telefoon. Op de dag van de 70ste herdenking van de bomaanval, waarbij haar vier familieleden waren omgekomen belde zij ons op. Daarmee reageerde zij op de bloemen en een briefje die ik de middag te voren had neergelegd bij hun grafsteen op de begraafplaats 'Moscowa' in Arnhem (zie foto).

Haar zuster Truus Kroes had kort na mij het graf bezocht en was zeer verast geweest bij het zien van de bloemen. Tot hun grote spijt hadden de zussen Kroes (resp. geboren in 1931 en 1941) niet naar de herdenking kunnen komen.

Bij een ontmoeting in januari jl. vertelden zij (met name Henny) aan de hand van een map met documenten, knipsels en foto's uitgebreid over hun oorlogservaringen en wat hen was doorgegeven over grootmoeder Hentje Kroes-Diesveld, tante Dina Kroes-Vleeming en de nichtjes Anneke en Margaret. Wat zij vertelden, bleek een waardevolle bijdrage aan de groeiende beeldvorming van die historische zwarte dag in Loenen.

Henny Kroes:

"Toen mijn vader hoorde dat alle inwoners van Arnhem moesten vertrekken uit de stad zei hij heel vastberaden: "Ik ga niet. Wij blijven hier." We woonden toen aan de noordoostkant van Arnhem in de Bronbeeklaan en onze achtertuin grensde aan het Paasbergbos. Maar toen hij gedwongen werd te vertrekken, moesten wij van hem wat spullen pakken en liepen wij naar Velp, dat was dichtbij. Bij een huis aan de Ringallee belde hij aan en vroeg: "Kunnen wij hier onderdak krijgen?" 'Rooie Kroes' werd mijn vader genoemd, vanwege zijn politieke voorkeur.

We zijn maar kort in Velp geweest. Door het bos zijn we teruggegaan en via de achtertuin in ons huis gekomen. Daar hebben we de rest van de oorlog gewoond, maar alleen aan de achterkant van het huis met de keuken, want aan de straatkant mocht men zo weinig mogelijk iets van ons merken.

Verderop woonden de Ortskommandant en nog een paar Duitsers, zij moe-

ten het geweten hebben, maar lieten ons toch met rust. Bonnen en eten haalden we in Velp, omdat we daar stonden geregistreerd en hout haalden mijn vader en ik in het Paasbergbos boven ons.

Oom Bartus en tante Dina en hun dochttertjes Anneke en Margaret waren met mijn grootouders wel vertrokken uit Arnhem. Zij woonden niet ver bij elkaar vandaan in een ander deel van Arnhem, in de Annastraat en de Willem Hovylaan. Ze zullen wel met anderen mee zijn gelopen over de Apeldoornsche weg. Later mocht mijn grootmoeder op een kar zitten. Bij Woeste Hoeve werden zij richting Loenen gestuurd en daar kregen ze onderdak toegewezen in 'Hotel-Pension Boschoord'. Verschillende keren hebben ze geprobeerd mijn vader over te halen om ook naar Loenen te komen. "We hebben het hier goed, kom toch hier heen," zeiden ze dan, maar mijn vader heeft steeds geweigerd.

Toen kwam op zondag 10 december 1944 's middags iemand uit Loenen. Of mijn vader mee wilde gaan om te identificeren. Het moet verschrikkelijk zijn geweest voor mijn vader en oom Bartus om de zwaar verminkte lichamen van hun moeder, en voor oom Bartus die van zijn vrouw en kinderen te zien. Vader heeft er later nauwelijks over gesproken en oom Bartus was helemaal kapot. Die liep later steeds maar te huilen als hij kleine kinderen zag. Hij is kort daarna ziek geworden en in 1950 overleden. Hij was toen pas 41 jaar. Opa Kroes en oom Bartus ontsnapten aan de ramp, omdat opa die zondag bij ons in Arnhem was. En oom Bartus deed toevallig iets aan de achterkant van het hotel.

Bijzonder is dat we een jaar eerder nog een groot familiefeest hadden. Opa en oma Kroes waren toen veertig jaar getrouwd. Bij die gelegenheid is een grote familiefoto gemaakt, waar ze allemaal nog op staan. Alleen Margaret niet, die was nog maar drie en lag waarschijnlijk te slapen."

2006 - 2014: *l'histoire se répète*

Precies een jaar na de ramp, op 10 december 1945, werden de vier lichamen overgebracht naar Arnhem en kregen zij een graf op 'Moscowa' in Arnhem aan de Frederikslaan. Die heette toen de Verzetslaan vanwege de daar na de bevrijding begraven militairen, verzetsmensen en andere oorlogsslachtoffers.

"Weet u dat er al eens eerder iemand bloemen heeft gelegd bij het graf?", vroeg Henny Kroes, terwijl ze een krantenartikel toeschoof.

"Op de grafsteen staan alleen hun namen en hun overlijdensdatum. Niets verwijst naar de plaats en hoe zij allen op dezelfde dag stierven. Iemand die vaak over de begraafplaats rondwandelde, verwonderde zich daarover. Die man was Koos van Zomeren, die stukjes schrijft in 'De Gelderlander'.

Hij vond de datum van 10 december 1944 zo vreemd. Bijna alle Arnhemmers waren in die tijd geëvacueerd en er werd niet begraven. Hij wilde er meer van weten en heeft toen een bosje gele narcissen met een briefje op het graf gelegd. Zo hoopte hij contact te krijgen met de familie. Dat was in 2002. Wij zijn in die tijd niet bij het graf geweest en hebben die bloemen toen ook niet gevonden. Via een vriend kreeg Van Zomeren informatie over de rampzalige gebeurtenis in Loenen en een paar jaar later heeft hij daarover een stukje in de krant geschreven [1].

Kort daarna sprak hij met een collega van de krant, Hester Macrander. Zij vertelde hem zo terloops wat over haar familie die begraven lag in Loenen en via haar familie is hij toen bij ons terecht gekomen [2].

We vinden het jammer dat we niet bij de laatste herdenking zijn geweest. Dan hadden we misschien nog kunnen spreken met de familie Macrander." Tot zover Henny en Truus Kroes.

terugblik op de herdenking

De bijeenkomst ter herdenking van de slachtoffers in 'Boschoord' op 10 december 2014 hebben velen ervaren als een bijzondere gebeurtenis. Bij de ontvangst vooraf en ook bij de afsluitende ontmoeting na de bloemleggingen op de begraafplaatsen, ontstonden gesprekken tussen overlevenden, nabestaanden en belangstellenden. Die gesprekken vielen op door oprechte interesse en betrokkenheid. Vragen werden gesteld, maar niet alle konden direct bevredigend worden beantwoord. Daarom nu hier enkele nieuwe verhalen en flarden herinnering die mede dankzij de informatie van de zussen Kroes wonderwel bleken te passen als kleine stukjes in een nog niet complete puzzel.

waarom liggen niet alle evacués in één graf?

Deze vraag kwam op toen Elly Velthuys verzekerde dat er alléén rooms-katholieke evacués in 'Boschoord' waren ondergebracht. Maar dan zou één graf op de RK begraafplaats voor alle evacués toch meer voor de hand liggen?

Heden overleed door een noodlottig ongeval
onze geliefde Dochter, Zuster en Tante
MARIEA BERENDS,
in den ouderdom van 38 jaar.
Uit aller naam, Fam. G. BERENDS
Arnhem, 10 Dec. 1944, Valkstraat 19.
Loenen (Geld.) Hoofdweg 181.

Heden overleed door een noodlottig ongeval
onze geliefde en zorgzame Echtgenoot, Moeder,
Behuwd- en Grootmoeder
GOUDJE v. d. POL
Echtgenoot van G. J. K. BERENDS,
in den ouderdom van 67 jaar.
Uit aller naam, Fam. G. BERENDS.
Arnhem, 10 Dec. 1944, Valkstraat 19.
Loenen (Geld.) Hoofdweg 181.

Volgens de zussen Kroes was (en is) hun familie niet kerkelijk, dus ook niet Hervormd zoals we eerder aannamen. Toch verbleef de familie Kroes in 'Boschoord' en was zij niet op bezoek, zoals in het nagesprek ook even werd verondersteld. De zusters herinnerden zich vaag dat hun grootmoeder, oma Hentje Kroes-Diesveld, in haar jeugd RK was geweest, maar ook dat zij in haar huwelijk niets meer daarmee had gedaan. Dat komt overeen met de notitie 'RK' op haar overlijdensverklaring en dat het vakje bij haar dochter en de kleindochters niet was ingevuld [3].

De pastoor maakte in het RK begraafregister bij de opsomming van alle slachtoffers een aantekening: '4 leden v. familie Kroese (katholiek - niet practiserend)' [4].

Zeer waarschijnlijk was dat laatste -'niet practiserend'- de reden waarom de vier niet op de RK begraafplaats hun graf kregen en is dat ook een antwoord op de vraag waarom niet alle evacués in één graf zijn gelegd. De scheiding bij het begraven van de 35 slachtoffers vloeide voort uit de RK geloofspraktijk en de visie op wie er wel en wie niet in gewijde aarde mocht worden begraven.

een bombardement van 'Boschoord' of een bom op 'Boschoord'?

In de loop der jaren is het spreken en denken over de dramatische oorlogsgebeurtenis langzaam veranderd. De krant schreef enkele dagen na de ramp "De geallieerden bomaanval op een zeker punt in onze gemeente, waarbij een hotel zeer zwaar is getroffen ..." [5].

Op de grafsteen van de evacués op het RK kerkhof staat als doodsoorzaak vermeld 'een bombardement op 10 december 1944' en bij de herdenking in 1994 was dat geworden tot 'een bombardement van Boschoord'. Die terminologie keerde ook terug bij de recente herdenking in 2014.

Bombarderen is bommen (projectielen) gooien op een bepaald doel om dat te beschadigen of uit te schakelen. Volgens het *Daily Log* (het logboek van de Engelse piloten) was op 10 december 1944 in eerste instantie de spoorlijn Zutphen-Apeldoorn het doel [6].

Toen die opdracht niet goed uitvoerbaar bleek, kozen de piloten de lijn Dieën-Apeldoorn en bombardeerden zij dat traject bij Loenen. Een bom raakte de lijn, één bom miste de spoorlijn en kwam op 'Boschoord' terecht, een derde ontplofte in het weiland vlak vóór 'Boschoord' en veroorzaakte daar een diepe krater. Dankzij de studie van Huub van Sabben uit 2007 weten we nu dat 'Boschoord' geen doelwit is geweest. Het was géén bombardement van het hotel: het werd geraakt door een misser. Met helaas afgrijselijke gevolgen.

Lochem heeft duidelijk niets met deze zaak te maken. Lochem is indertijd door het ontbreken van informatie er bij gehaald om 'een verhaal' sluitend

te maken. Iets waar mensen behoefte aan hebben. De een oppert iets, de ander herhaalt het, een derde vertelt het aan zijn buurman en een nieuw verhaal is geboren. Lochem ligt aan een andere spoorlijn en veel te zuidelijk voor deze missie. Ook is er geen enkel schriftelijk bewijs voor deze vermeende vergissing.

Er is nog zo'n rondzoemend verhaal over 'Boschoord'. Een Poolse RAF-piloot zou vlak voordat hij met zijn toestel in het nabijgelegen Hall neerstortte een projectiel hebben afgeschoten. Dat zou de veroorzaker zijn van de explosie in 'Boschoord'. De eerste vertellers hebben hun verhaal evenwel ingetrokken, toen ze ontdekten dat er een tijdsverschil van ruim twee maanden lag tussen de bom op 'Boschoord' en het neerstorten van het vliegtuig. Maar het verhaal gaat nog steeds rond. Was het niet een Poolse piloot in dienst van de RAF.....?

35 slachtoffers?

De herdenking riep aanvullende verhalen op. Die tekenden nog scherper hoe de dodende bom gezinnen had verscheurd. Gezinsleden ontsnapten aan de dood, omdat zij op het beslissende moment net in een ander deel van het hotel verbleven of omdat zij niet in 'Boschoord' aanwezig waren. Zoals Gerard Macrander, die bij zijn broer Joop op bezoek was in 'Rusthuis Hannie'. Joop had difterie gekregen en lag op 10 december in de grote villa aan de Hoofdweg. Het huis was speciaal voor Arnhemse evacués ingericht als noodziekenhuis. Evacué-in-Boschoord Ben Hendriks was die zondag afgereisd naar zijn zus in Utrecht en zijn broer Louis Hendriks was ook niet in het gebouw, omdat hij kort voor dat de bommen vielen naar buiten was gelopen. Eerder zagen we hoe grootvader Kroes overleefde, omdat hij die dag bij zijn zoon Hendrik in Arnhem verbleef.

Hoe kostbaar worden dan familiefoto's. Wijzend op de opname van de hele familie uit 1943 stelde Henny Kroes: "Die ene bom maakte veel meer dan 35 slachtoffers. Alle mensen die met de doden verbonden waren, vaders moeders, kinderen, echtgenotes en echtgenoten, grootouders en kleinkinderen, broers en zusters, zij moesten na de ramp met een leegte leven. Ook hen moeten wij als slachtoffer zien."

56 aanwezigen

Dat brengt ons bij het aantal van 56 personen, die aanwezig zouden zijn geweest op het moment van de bominslag. Dat aantal duikt voor het eerst op in 1994, in berichten voorafgaand aan de herdenking 50 jaar na de ramp [7].

Niemand weet meer waarop dat aantal was gebaseerd. De rampdag was zondag 10 december. Die dag had de eigenaar van 'Boschoord', Theo Wis-

sing, met zijn familie St. Nicolaas willen vieren, vandaar dat naast grootmoeder Grada Berends-Tiedink die in 'Boschoord' woonde, ook tante Mina Tiedink en schoonzuster Riek Besselink-Berends met haar twee kinderen aanwezig waren. Waren de niet te achterhalen 6 á 8 personen misschien nog andere familieleden, verwanten van evacués of andere evacués, of toevallige gasten?

adreslijsten van evacués

Er was hoop dat registratielijsten met adressen van evacués een aanwijzing zouden kunnen geven.

Bij de evacuatie van Arnhem was de zorg voor de verdeling van de evacués die naar het noorden moesten trekken, opgedragen aan de Luchtbeschermingsdienst (LBD) van de gemeente Apeldoorn. Als vluchtoorden hadden de autoriteiten aangewezen (in deze volgorde): Loenen, Eerbeek, Beekbergen, Hoenderloo, Wenum, Wiessel, Uddel, Vaassen, Epe, Heerde en Ermelo en vervolgens een gedeelte van het eigenlijke Apeldoorn (zie artikel). Met de restrictie dat in de kom van Apeldoorn en in heel Ughelen op last van de Duitse autoriteiten geen geëvacueerden mochten worden toegelaten [8].

26 Sept. '44.
Mededeelingenblad
No. 8.

van de

NIEUWE APELDOORNSCHE COURANT

Apeldoorn op zijn best.

Het stond met enkele noere. worden in de officiële bekendmaking van gisterenavond. heden moet Arnhem op last van de Duitse autoriteiten geheel zijn ontvuld. Welk een groot leed nu vandaar er achter deze aankondiging schuld hebben wij in Apeldoorn kunnen geloven. Wij hebben de sarvo van het gevecht, het lokaal van de Duitse autoriteiten, op last van de Duitse autoriteiten, geen geëvacueerden worden toegelaten.

BEKENDMAKING.
Evacuatie-mededeeling 5.

Litterlijk Maandagavond om 20 uur moest Arnhem op last van de Duitse autoriteiten geheel zijn ontvuld. Als vluchtoorden zijn aangewezen: Loenen, Eerbeek, Beekbergen, Hoenderloo, Wenum, Wiessel, Uddel, Vaassen, Epe, Heerde en Ermelo en voorts een gedeelte van het eigenlijke Apeldoorn.

In de kom van Apeldoorn en in geheel Ughelen mogen, op last van de Duitse autoriteiten, geen geëvacueerden worden toegelaten.

Opgemerkt wordt, dat het in het gedeelte van Apeldoorn, begrensd door de Amersfoortseweg, W. Rymsdijk, Anheimscheweg, Koning van Loenbrug naar het zuiden tot aan de spoorweg Apeldoorn-Deventer, langs de spoorweg in de richting Amersfoort niet is toegelaten, dat geëvacueerden worden ondergebracht.

en op verstrekking van distributiegoederen (textiel, schoenen, enz.) in de registratie-lokalen behoeven uitlopend de gezinsnummers te verschijnen. De dienst echter te personeel bewijzen, het trouwboekje, de oude distributiekarten, de nieuwe distributiekarten, **elkmalde alle distributiescheiden**, van alle bij hen aanwezige gezinsleden mede te brengen. Voordat men zich naar het registratie-lokaal begeeft, dient men zich te vergewissen van de juiste straat- en huisnummersaanduiding van het perceel, waarin men is ondergebracht.

Ten bewijze, dat de registratie heeft plaats gevonden, ontvangt een ieder een noodzakheidskaart. Deze kaart dient zeer zorgvuldig te worden bewaard. Duplicaten worden onder geen beding verstrekt.

Met ingang van 1 October 1944 zullen de noodistributiekarten worden geldig verklaard. In dit Mededeelingsblad wordt o.a. Vrijdag veld, welke bomen voor het verkrijgen van levensmiddelen worden aangewezen.

Harde noodzakelijkheid

Tot een ieder zal het een langzaamheid wel zijn doorgevoerd, dat ons land er wat de voedselpositie en dergelijke aangelegenheden aanbelangt, niet bepaald glorieuze voorstaat. Het is dan ook niet zonder reden, dat het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening in oorlogstijd het publiek er op wijst, in het huidige stadium van den oorlog, waarin de voedselvoorziening met meer moeilijkheden dan ooit heeft te kampen, alomteerusten te laten, wat men kan schenken en van allen Nederlanders goeden wil, genood verzoekt en sociaal heeft vraagt, opdat wij in onderlinge samenwerking en op handen zijnde zeer zware periode is ons volksbestaan zoo goed mogelijk door zullen komen.

Het is misschien wel begrijpelijk, maar nimmer onjuist, naar het platteland te gaar en naar soveel mogelijk aanpakken in te slaan. Door een dergelijke wijze van handelen wordt de algemene voedselvoorziening niet ten goede gekomen.

Als plaatsvervangend hoofd van de LBD trad op in vak Loenen D.J. Hulsbergen, wonend in Woeste Hoeve [9].

Onder zijn leiding zijn de eerste dagen veel evacués vanuit Arnhem bij Woeste Hoeve afgebogen via de Groenendaalseweg naar Loenen, waar de mensen in eerste instantie werden opgevangen bij Hotel 'Den Eikenboom'. Naar men vertelde zat daar o.a. de heer Tork (van de Boerenleenbank), die mensen onderdak in Loenen toeweest, of doorstuurde naar Eerbeek, waar de

heer M.C. Sanders de huisvesting regelde. Deze directeur van de VP (Verenigde Papierfabrieken Eerbeek) registreerde hen in zijn kantoor aan de Coldenhovenseweg, waarna hij hen in zijn garage onthaalde op roggebrood met kaas of spek en een beker melk. Over Loenen schreef later de plaatselijke pastoor H.J. Peters in een notulenboek dat 'de evacuatie-commissie had bepaald een 2500 evacués in Loenen op te nemen, doch dit getal steeg nog tot boven de 3500' [10].

Vanaf woensdag 27 september was registratie verplicht voor de evacués. Alleen dan kwam men in aanmerking voor nooddistributiekaarten of financiële tegemoetkomingen van overheidswege voor distributiegoederen zoals schoenen en textiel [11].

Maar ook om evacuatievergoedingen te kunnen ontvangen, bedoeld als kostgeld, om af te geven aan de gastheer/-vrouw waar men was ondergebracht. De lijsten van het registratiebureau 'Den Eikenboom' zouden ons goed inzicht hebben kunnen geven in het aantal evacués in Hotel-pension 'Boschoord' en ook in heel Loenen. Maar helaas zijn deze papieren onvindbaar en werden ze na vijftig jaar waarschijnlijk vernietigd.

Wie de 56 in 'Boschoord' aanwezige personen waren, blijft vooralsnog een open vraag.

nieuwe gastadressen

Na de bominslag was Hotel-pension 'Boschoord' veranderd in een puinhoop en wie daar een onderkomen had gehad, moest toen omzien naar een ander adres. Van een enkeling is dat nog bekend. De familie Wissing kreeg onderdak bij de familie Biezeman aan de Voorsterweg en de rouwadvertenties van moeder en dochter Berends geven behalve hun oude adres in Arnhem ook Hoofdweg 181 aan. Die berichten waren geplaatst in de Nieuwe Apeldoornsche Courant van 18 december 1944. Dat kan er op duiden dat er meer familie van hen in 'Boschoord' was ondergebracht en zij in de tussenliggende weken waren verhuisd waren naar een adres verderop aan de Hoofdweg.

tabellen

Als bijlagen volgen twee tabellen. De eerste bevat gegevens over alle 35 slachtoffers van de bom op 'Boschoord' in Loenen dd. 10 dec. 1944. De tweede laat zien wat bekend is over de 56 aanwezigen in 'Boschoord' vlak voor de bominslag.

Noten:

1. Koos van Zomeren '*Hier rusten*' in: 'De Gelderlander' dd. 07-04-2006;
2. Piet Venhuizen '*Oma, tante, nichtjes, Henny Venhoek denkt nog aan ze*' in: 'De Gelderlander' dd. 04-05-2006;

3. Overlijdensverklaringen: CODA archief - fiches op datum in studiezaal
Overlijdensakten: www.wiewaswie.nl ;
4. CODA archief 249 Rk Parochie St. Antonius Abt Loenen (Eerbeek)
'*Trouw- en uitvaartplechtigheden* '42-'46';
5. Nieuwe Apeldoornsche courant (NAC) dd. 14-12-1944
6. H. van Sabben 'Bid voor hen, die God door een bombardement op 10 dec.'44 tot zich nam' in *BULLETIN AIR WAR 1939-1945* (Deventer nr. 283, 2007) p. 4-8;
7. '10 DECEMBER 1944 ZWARTE DAG VOOR LOENEN' in *Klaverblad* dd. 7 december 1994;
8. Evacuatie-mededeeling 5 in: *Mededeelingenblad van de NAC* no. 8, dd. 26-09-1944;
9. CODA arch. 123 Bewakings- en Luchtbeschermingsdienst 1941-'45 inv.nr. 215 LBD Vak Loenen;
10. CODA arch. 249 Rk. Parochie St. Antonius Abt *Notulenboek 1849-*, vergadering 19-10-1945;
11. Evacuatie-mededeeling 6 in: *Mededeelingenblad van de NAC* no. 8, dd. 26-09-1944.

Bijlagen:

Tabel 1.

	naam	geboren	tijd overl	rel	adres	gehuwd met:	aktenr. A'doorn	aktenr. A'hem	graatplaats
1	Hendrina Oriesveld	Arnhem 5-9-1878 66 jaar	14.10	RK	A'doorn Hovag. 6 ident.label: W. Hovilaan 6 Arnhem	Gerrit J. Kroes	1161	21-7-'45 nr. 927	NH begrpl. met nr. 8 (schoond.)
2	Goudje van de Pol dr. v. Klaas van de Pol en Aaltje Bouwman (b.o.)	Doorwerth 8-9-1877 67 jaar	14.10		Arnhem Valkstraat 19	Gerrit J.K. Berends	1162	20-7-'45 nr. 926	NH begrpl. met nr 3 (dochter)
3	Maria Berends dr. v. Gerrit Jan Kobus Berends & Goudje van de Pol (beiden te A'hem)	Arnhem 7-4-1906 38 jaar	14.10		idem	ongehuwd	1163	20-7-'45 nr. 925	NH begrpl. met nr 2 (moeder)
4	Teunis Put (tuinman) zn. v. Jan Put (landb.) en Hermine Lambertha Berends (beiden te Apeldoorn)	Apeldoorn 6-12-1910 34 jaar	14.10	NH	Loenen Boterweg 6-2	Aaltje Broekhuis	1164	---	NH begrpl. gezinssgraf nrs. 4,5,6 en 7
5	Aaltje Broekhuis dr. v. Albertus Broekhuis en Gerritje van den Brand (b.o.)	Apeldoorn 24-6-1909 35 jaar	14.10	NH	idem	Teunis Put	1165	---	idem
6	Hermine Lambertha Put dr. v. Teunis Put (tuinman) en Aaltje Broekhuis	Apeldoorn 29-5-1938 6 jaar	14.10	NH	idem	---	1166	---	idem
7	Gerritje Albertus Put dr. v. Teunis Put (tuinman) en Aaltje Broekhuis	Apeldoorn 7-12-1939 5 jaar	14.10	NH	idem	---	1167	---	idem
8	Everdina Hendrika Vleeming dr. v. Jacobus W. Vleeming en Johanna H. van de Plas (beiden z.b. te Arnhem)	Arnhem 2-3-1910 34 jaar	14.10		Arnhem Annastraat 21	Bartus Kroes	1168	20-7-'45 nr. 924	NH begrpl. met nr 1 (schoonm)
9	Johanna Hendrika Kroes dr. v. Bartus Kroes (drukker) en Everdina H. Vleeming (beiden te Arnhem)	Arnhem 28-11- 1937 7 jaar	14.10		idem	---	1169	19-7-'45 nr. 911	NH begrpl. nrs. 9 en 10 zusjes
10	Margaret Everdina Kroes dr. v. Bartus Kroes (drukker) en Everdina Hendrika Vleeming (beiden te Arnhem)	Arnhem 11-10- 1940 4 jaar	14.10		idem	---	1170	19-7-'45 nr. 910	idem
11	Herman Hendrika Johanna Dierksen dr. v. Aalbert Dierksen en Harmine H. Meijerink (b.o.)	Arnhem 16-3-1878 66 jaar	14.10	NH	Arnhem Walstraat 33a	geschn. van Joh. Peters wed. van Willem J.A. Vach	1171	19-7-'45 nr. 928	NH begrpl.

12	Theodorus Henricus Wissing caféhouder zn. v. Heinrich Wissing te Wisch en Grada M. Welmans (overl.)	Wisch 12-12- 1915 29 jaar	14.10	RK	Loenen Hoofdweg 109	Wilhelmina H.G. Berends	1195	---	RK begrpl. fam.graf nrs. 12, 13 en 14
13	Henricus Wilhelmus Maria Wissing zn. v. Theodorus H. Wissing (caféhouder) en Wilhelmina H.G. Berends (beiden te A'doorn)	Apeldoorn 14-5-1942 2 jaar	14.00	RK	idem	---	1196	---	idem
14	Johannes Bernardus Paulus Gabriel onderwijzer zn. v. Johannes B. Gabriel (overl.) en Hendrika B. Leisink (te A'doorn)	Apeldoorn 15-1-1909 35 jaar	14.00	RK	idem	Maria A. Berends	1197	---	idem
15	Johanna Bernardina Cornelia Macrander dr. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 20-3-1922 22 jaar	14.00	RK	Arnhem Klarendalseweg 76	ongetuwd	1198	19-/-45 nr. 909	RK begrpl. gezamen- lijk graf nrs. 15 t/ m 35
16	Helena Huberta Maria Macrander dr. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 20-3-1923 21 jaar	14.00	RK	idem	ongetuwd	1199	19-/-45 nr. 908	idem
17	Stephanus Gerardus Everhardus Macrander (bakker) zn. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 26-2-1924 20 jaar	14.00	RK	idem	ongetuwd	1200	19-/-45 nr. 907	idem
18	Maria Helena Theresia Macrander dr. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 13-6-1926 18 jaar	14.00	RK	idem	ongetuwd	1201	19-/-45 nr. 897	idem
19	Theodorus Albertus Joseph Mac- rander zn. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 29-12- 1930 13 jaar	14.00	RK	idem	---	1202	19-/-45 nr. 896	idem
20	Berdina Johanna Macrander dr. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 27-1-1934 10 jaar	14.00	RK	idem	---	1203	20-/-45 nr. 923	idem
21	Theodora Maria Macrander dr. v. Gerardus A. Macrander (bakker) en Maria H. van Essen beiden te Arnhem	Arnhem 11-2-1938 6 jaar	14.00	RK	idem	---	1204	20-/-45 nr. 922	idem
22	Theodorus Lambertus Joseph Jansen (kantoorbediende)	Arnhem 15-4-1894 50 jaar	14.00	RK	Arnhem Velperbinnen- singel 5	Bernardina J. Macrander	1205	20-/-45 nr. 921	idem
23	Albertus Wilhelmus Everhardus Daniels (retziger) zn. v. Everhardus J. Daniels en Berendina J. Tiedink (b.o.)	Arnhem 18-2-1901 43 jaar	14.00	RK	Arnhem Callepoel- schew. 15	Hendrika E. Beekman	1206	20-/-45 nr. 920	idem
24	Hendrika Elisabeth Beekman dr. v. Gradus J. Beekman en Petronella v. Dijk, beiden overl.	Arnhem 6-11-1892 52 jaar	14.00	RK	idem	Albertus W.E. Daniels	1207	20-/-45 nr. 919	idem
25	Everhardus Johannes Maria Daniels zn. v. Albertus W.E. Daniels (retziger) en Hendrika E. Beek- man	Arnhem 26-7-1926 18 jaar	14.00	RK	idem	---	1208	20-/-45 nr. 918	idem

26	Gerhardus Adrianus Maria Daniels zn. v. Albertus W.E. Daniels (reiziger) en Hendrika E. Beek- man	Arnhem 20-1-1928 16 jaar	14.00	RK	idem	---	1209	20-7-'45 nr. 917	idem
27	Albertus Arnoldus Maria Daniels zn. v. Albertus W.E. Daniels (reiziger) en Hendrika E. Beek- man	Arnhem 21-1-1931 13 jaar	14.00	RK	idem	---	1210	20-7-'45 nr. 916	idem
28	Berendina Johanna Maria Daniels dr. v. Albertus W.E. Daniels (reiziger) en Hendrika E. Beek- man	Arnhem 11-4-1933 11 jaar	14.00	RK	idem	---	1211	19-7-'45 nr. 912	idem
29	Cornelia Johanna Hermesen	Arnhem 16-7-1883 61 jaar	14.00	RK	Arnhem Jansbinnenweg 15	Johannes Christ. Hendrikx	1212	19-7-'45 nr. 894	idem
30	Rudolf Cornelis Wilhelmus Hendrikx (onderwijzer) zn. v. Johannes Christ. Hendrikx en Cornelia J. Hermesen (beiden te Arnhem)	Arnhem 27-11- 1920 24 jaar	14.00		idem	---	1213	19-7-'45 nr. 895	idem
31	Coenradus Johannes Aleogondus Hermesen (koopman)	Arnhem 6-10-1892 52 jaar	14.00		Arnhem Karendalseweg 71	Wilhelmina M.E. Verbeek	1214	6-7-'45 nr. 742	idem
32	Wilhelmina Maria Elisabeth Verbeek	Helmond 10-1-1892 52 jaar	14.00		idem	Coenradus J.A. Hermesen	1215	6-7-'45 nr. 743	idem
33	Joseph Caspar Johan Hermesen (winkelier) zn. v. Coenradus J.A. Hermesen (koopman) en Wilhelmina M.E. Verbeek (beiden te Arnhem)	Apeldoorn 27-5-1920 24 jaar	14.00		idem	---	1216	6-7-'45 nr. 744	idem
34	Gonny Adriana Theresia Hermesen dr. v. Coenradus J.A. Hermesen (koopman) en Wilhelmina M.E. Verbeek (beiden te Arnhem)	Helmond 25-10- 1923 21 jaar	14.00	RK	idem	---	1217	6-7-'45 nr. 745	idem
35	Theresia Delphina Hermesen dr. v. Coenradus J.A. Hermesen (koopman) en Wilhelmina M.E. Verbeek (beiden te Arnhem)	Arnhem 16-5-1926 18 jaar	14.00	RK	idem	---	1218	6-7-'45 nr. 746	idem

Toelichting bij tabel 1:

Gegevens zijn overgenomen van hun overlijdensverklaringen en -akten

Voor allen geldt: plaats van overlijden - Hotel/Stationskoffiehuis

'Boschoord', Hoofdweg 109 Loenen

datum ,, - zondag 10 december 1944

Aangifte bij de B.S. van Apeldoorn gedaan op 18 december 1944 door Hendrikus Rijken, aanspreker, 53 jaar:

de akten 1161 t/m 1171

de verklaringen hierbij zijn gedateerd: Apeldoorn 14 december 1944

,, ,, geven als tijdstip van overlijden: 14.10 uur

,, ,, geven als doodsoorzaak: 'gewelddadigen dood door
bombardement'

,, ,, zijn ondertekend door: M. de Jong (geneesheer) te Loenen (adres Hoofdweg 2)

Aangifte bij de B.S. van Apeldoorn gedaan op 22 december 1944 door Henricus Johannes Reusken, aannemer, 46 jaar:

de akten 1195 t/m 1218

de verklaringen (ander formulier) hierbij niet gedateerd en ondertekend

,, ,, geven als tijdstip van overlijden: 14.00 uur

,, ,, geven als doodsoorzaak: bombardement

(bij enkelen ingevuld)

Aan het overzicht zijn toegevoegd de grafplaatsen in Loenen. Deze staan niet vermeld op de verklaringen.

Tabel 2.

Op basis van gegevens archieven en krant *Klaverblad* 7 dec.1994 p.16

Vet gedrukt = overlevende

	lftd	overleefd	omgekom	niet thuis	
Gerrit Jan Kroes	68	?	--	naar Arnhem	evacué
Hendrina Kroes-Diesveld	66	--	x		evacué
Bartus Kroes	35	x	--		evacué
Everdina Hendrika Kroes-Vleeming [Dina]	34	--	x		evacué
Johanna Hendrika Kroes [Anneke]	7	--	x		evacué
Margaret Everdina Kroes [Margaret]	4	--	x		evacué
??? Gerrit Jan Kobus Berends	73	??? x	--		evacué
Goudje Berends-van de Pol[Gonda]	67	--	x		evacué
Maria Berends [Marie]	38	--	x		evacué
Teunis Put [Teun]	34	--	x		passant
Aaltje Put-Broekhuis [Aaltje]	35	--	x		passant
Hermina Lambertha Put [Hermien]	6	--	x		passant
Gerritje Alberta Put [Gerrie]	5	--	x		passant
Tonia Hendrika Johanna Derksen	66	--	x		evacué
Theodorus Hendrikus Wissing [Theo]	29	--	x		bewoner
Wilhelmina Henderina Gerarda Wissing-Berends [Mies]	33	x in keuken	--		bewoner
Henricus Wilhelmus Maria Wissing[Harrie]	2	--	x		bewoner
Wilhelmus Wissing [Wim]		x	--		bewoner
Johannes Bernardus Paulus Gabriël [Jan]	35	--	x		bewoner
Maria Alarda Gabriël-Berends [Marie]	32	x in keuken	--		bewoner

Gerardus Antonius Macrander [Gerard]	53	x	--	op bezoek in ziekenhuis in ziekenhuis	evacué
Maria Helena Macrander-van Essen	47	zw.gewond ?	--		evacué
Gerard Macrander	22	?	--		evacué
Joop Macrander	21		--		evacué
Lies Macrander	20	x in keuken	x		evacué
Johanna Cornelia	18	--	x		evacué
Bernardina Macrander [Ans]	13	--	x		evacué
Helena Huberta Maria Macrander [Bep]	10	--	x		evacué
Stephanus Gerardus	6	--	x		evacué
Everhardus Macrander [Stef]		--			evacué
Maria Helena Theresia Macrander [Riet]					evacué
Theodorus Albertus Joseph Macrander [Theo]					evacué
Berdina Johanna Macrander [Dini]					
Theodora Maria Macrander [Thea]					
Theodorus Lambertus Joseph Jansen	50	--	x		evacué
Bernardina Johanna Jansen-Macrander		x	--		evacué
Albertus Wilhelmus Everhardus Daniëls	43	--	x		evacué
Hendrika Elisabeth Daniëls-Beekman	52	--	x		evacué
Everhardus Johannes Maria Daniëls [Eef]	18	--	x		evacué
Gerhardus Adrianus Maria Daniëls [Gerard]	16	--	x		evacué
Albertus Arnoldus Maria Daniël [Berrie]	13				evacué
Berendina Johanna Maria Daniëls [Diesje]	11				evacué
??? Johannes Christoffel Hendrixx	67	??? x	--	naar zus in Utrecht naar buiten gegaan	evacué
Cornelia Johanna Hendrixx-Hermesen	61	--	x		evacué
Rudolph Cornelis Wilhelmus Hendrixx [Rudi]	24	--	x		evacué
Ben Hendrixx		?	--		evacué
Louis Hendrixx		?	--		evacué

Coenradus Johannes Allegondus Hermsen	52	--	x		evacué
Wilhelmina Maria Elisabeth Hermsen-Verbeek	52	--	x		evacué
Jozeph Caspar Johan Hermsen [Jozef]	24	--	x		evacué
Gonny Adriana Theresia Hermsen [Gonneke]	21	--	x		evacué
Theresia Delphia Hermsen [Trees]	18	--	x		evacué
Grada Johanna Berends-Tiedink [Grada]	66	x	--		bewoner
Wilhelmina Hendrina Gerarda Tiedink [Mien]	61	x	--		bewoner
?? J. Besseling	33	x ????	--		bezoek
Riek Besseling-Berends	30	x in keuken	--		bezoek
Diny Besseling		x	--		bezoek
Harry Besseling		x	--		bezoek
Mieke Mulder [uit Loenen]	21	x in keuken	--		inwonend
nog 4 personen ??					
Totaal		17	35	5	

Op **zaterdag 18 april** zal aan de gevel van het huidige Bosoord in Loenen (Gld) een herdenkingsteken worden onthuld ter herinnering aan de 35 slachtoffers van de bom die er op 10 december 1944 viel.

Dit herdenkingsteken werd mede mogelijk dankzij de grote inzet van leden van de Stichting Historie Loenen en de volledige medewerking van het Maitreya Instituut, dat in het vroegere hotel 'Boschoord' is gevestigd.

Adres: Maitreya Instituut/Bosoord, Hoofdweg 109, 7371 GE Loenen.

Programma

10.30 u: Plechtige onthulling.

10.45 u: Gelegenheid elkaar te ontmoeten bij een kop koffie of thee in de gezellige bibliotheek van het Maitreya Instituut.

Daarna is iedereen van harte welkom in **Dorpshuis De Brink**, Hoofdweg 5, Loenen. Daar wordt een tentoonstelling gehouden over de bevrijding van Loenen op 16 april 1945. Deze staat geheel in het teken van de verhalen van Loenenaren over de oorlog 1940/'45 en de bevrijding.

Corrie de Kool

Museum Wacht

"Alle specialismen onder één dak"

Restauratie

van alle voorkomende materialen en objecten

Calamiteiten

calamiteitenservice en maken van calamiteitenplannen

Transport

van museale objecten (Nationaal en Internationaal)

Reiniging en desinfectie

van collecties of objecten

Opslag

geklimatiseerd en beveiligd

Advies

mbt. brandbeveiliging en veiligheid

www.museumwacht.nl

Lian Brandsma
Uitvaartzorg

Voor een uitvaart met zorg

in Loenen, Eerbeek, Dieren e.o.

tel. 06 23 00 95 51

www.lianbrandsmauitvaartzorg.nl

